

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

*Roskilde adelige
Jomfrukloster*

1699—1949

ROSKILDE
FLENSBORGS BOGHANDEL

1949

ROSKILDE ADELIGE
JOMFRUKLOSTER

ROSKILDE ADELIGE JOMFRUKLOSTER

1699—1949

VED

ARTHUR FANG OG INGEBOG BUHL

ROSKILDE
FLENSBORGS BOGHANDEL
1949

Levering for året 1948
fra
Historisk Samfund for Københavns Amt.

Felix Møllers Bogtrykkeri v/ Sven Pedersen . Roskilde

Denne lille bog fremtræder under beskedne former som et jubilæumsskrift for Roskilde adelige Jomfrukloster og skyldes et samarbejde mellem dettes patronat og Historisk Samfund for Københavns Amt.

Med det første afsnit, forfattet af Arthur Fang, har det været hensigten at give et sammenfattende overblik over klosteret og dets historie samt en omtale af dets middelalderlige forgænger. Mens de tidligere fremstillinger henvender sig til en snæver kreds og er anlagt derefter, både de to patroner Vilhelm Skeel og Christian Skeels fortjenstfulde „Optegnelser“ og Louis Bobés smukke festskrift fra 1899, har man denne gang haft en videre kreds for øje. Ud over det givne stof er adskilligt, i denne forbindelse hidtil upåagtet, materiale taget i betragtning. Ligeledes er klosterets tilgængelige „udenværker“ og de lokaliteter, som står åbne for besøgende, mere end tidligere blevet omtalt, og der er lagt vægt på at sætte klosteret i kontakt med Roskilde by og omegnen.

Det andet afsnit, forfattet af Ingeborg Buhl, bringer en ikke hidtil foretaget gennemgang af klosterets malerisamling og tekstiler med særligt henblik på portrætterne. Af de afbildede personer, som alle har haft tilknytning til klosteret, er der givet korte karakteristiker og levnedstegninger, ligesom der er skitseret et par tidsbilleder.

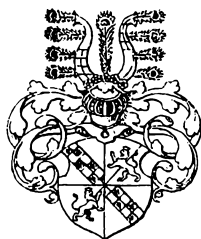
Bogens to afsnit er anlagt som selvstændige helheder, der kan læses hver for sig.

Juel.

Ulfeld.

Rosenkrantz.

Skeel.

ROSKILDE ADELIGE JOMFRUKLOSTER ligger på historisk grund; allerede fra 1200-tallet har man kendskab til stedets historie, da der her lå et kloster for Dominikaner-munke. Dominikanerne eller sortebrødrene, som de ofte kaldes herhjemme, er tiggermunke; de lægger særlig vind på prædiken og sjælesorg og på kætters omvendelse; de benævnes her i landet også prædikebrødre eller prædikemunke.

1231 kom Prædikerne til Roskilde, hedder det i en gammel årbog, og i den følgende tid opføres Sortebrødrekloster.

Det er værd at bemærke, at den første, som blev øverste leder for alle Dominikaner-klostre i Skandinavien, var en mand fra Roskilde med tilknytning til klosteret her. Efter en gammel meddelelse blev der i 1670 i kloster-tomten fundet en senere forsvunden gravsten; dens latinske indskrift lyder i oversættelse: »Her ligger begravet broder Rane, den første provincialprior over prædikebrødrene i Dacia, fordem dekan i Roskilde«. — Man ved andetsteds fra, at Rane døde 1238; med Dacia forstås i denne forbindelse Danmark, Norge og Sverige; inden Rane blev provincialprior, har han været en fremstående mand og som dekan beklædt et af de ansete prælaturer inden for domkapitlet i Roskilde.

Der kendes ikke meget til Sortebrødreklosterets historie; det synes allerede i katolicismens sidste dage at være kommet i forfald. På reformationstiden forlod munkene klosteret; bygningerne kom under kronen og lå øde hen.

1557 gav kongen magistraten i Roskilde ordre til på hans bekostning at lade både klosteret og dets kirke nedbryde. Tømmer og sten blev stablet op på grunden, og nu og da solgtes der en del. Der er kommet sten fra klosteret til byggearbejder på Aastrup, og sikkert en ikke ringe del har bidraget til opførelsen af Selsøs hovedbygning. Af et kongebrev fra 1560 til Roskildes magistrat om at sælge sten til Selsøs ejer Corfitz Ulfeld fremgår det, at allerede hans forgænger Anders Barby havde købt sten fra Sortebrødrekloster.

1565 skænkede kongen pladsen, hvor klosteret havde stået, til lensmanden på Roskildegård Mogens Goske. I gavebrevet nævnes der to stykker jord »sammesteds liggendes«; hvis de begge har udgjort klosterets grund, har denne været meget anselig, nemlig c. 4 tdr. land (c. 2 ha).

Om klosterets beliggenhed og om dets bygninger kan der intet siges med bestemthed. Fund af murrester og middelalderlige murede grave peger på, at klosteret dels har ligget på det nuværende adelige jomfruklosters grund, dels lidt nordvestligere. Ved gravning i kastanielunden nord for den nye hovedbygning er der fundet rester af en munkestensmur, som formenes at have hørt til klosterkirken. Da der i 1906 blev gravet grund til den nye hovedbygning, stødte man ligeledes på murrester.

Ved denne lejlighed fandt man den smukke malmhane, som nu opbevares i Roskilde Museum; den henføres til c. 1300, munden er formet som et dragehoved, mens figuren på håndsvinget afbilder fabeldyret basilisk, en hanelignende fugl med slangehale.

Endelig er der i den nordlige del af Sct. Pederstræde i 1891 opgravet menneske-skeletter, som synes at have været jordfæstede i murede grave.

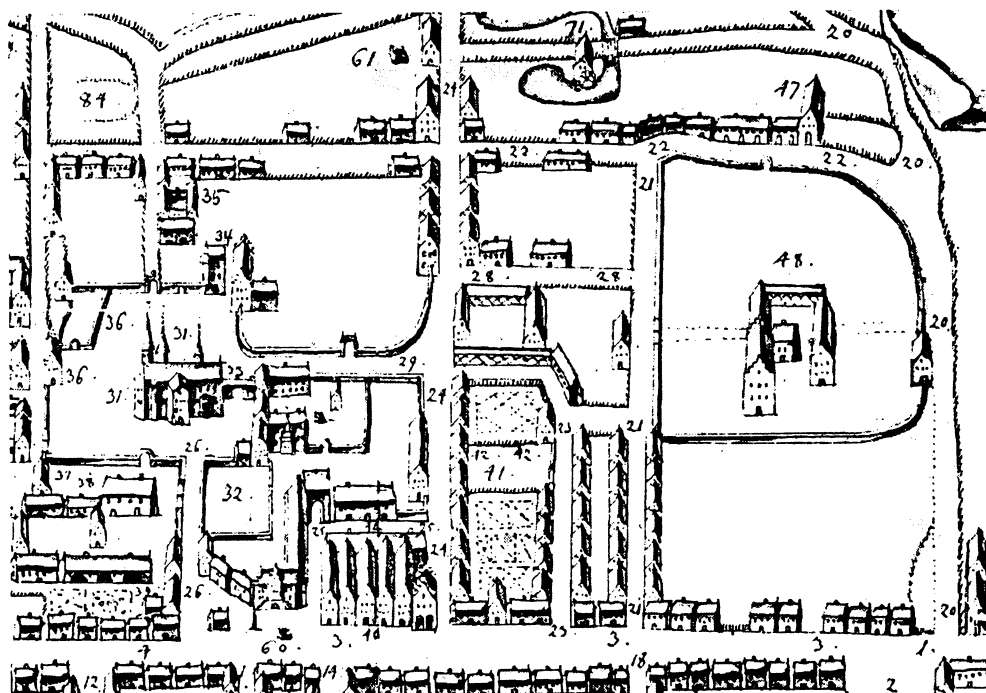
Strædet Munkebro må have været en adgangsvej til klosteret; bro betyder en med sten eller træ belagt gade.

Hverken de nævnte murrester eller de få løse bygningsdele, der er fundet på grunden, kan give nøjere oplysninger om klosterets bygninger, om deres alder eller udseende. Der er fundet stykker af kridtstens-stavværk, som anvendtes i højgotikens vinduer; disse beskedne rester bærer i hvert fald vidne om, at en forfinet kultur på et vist tidspunkt må have præget klosterets bygninger.

Til klosteret hørte som sædvanlig en ladegård og også en vandmølle. Ladegården har ligget et stykke østlig for klosterbygningerne, mens klostermøllen var den første af Roskildes fire østlige vandmøller, den senere Rimors Mølle (Plambechs uldspinderi); den fik sin drivkraft fra de engang så rige væld, som udsprang i den nu helt udtørrede kildegrotte i Sct. Maria Hospitals have. Gennem århundreder har denne kilde fastholdt navnet Klosterkilden.

Klosteret har også haft sit eget teglværk; der nævnes nordlig for klostergården en tegllade og noget, som kaldes »Munkegabet«, rimeligvis en gennemkørsel i byvolden.

Efter alt at dømme er en betydelig del af Sortebrødreklosters munkesten blevet anvendt på stedet. På et tidspunkt, som ikke lader sig nøje fastslå — men det må have været kort efter reformationen — er der på klosterets grund blevet opført en hovedbygning til en lille herregård. Sortebrødregård blev dens navn. Huset står der den dag i dag som Det adelige Jomfruklosters gamle hovedbygning. Blandt dens byggemateriale er der en stor del sten, hvis forhakkede kanter viser, at det ikke er første gang, de sidder i en mur.

Udsnit af Resens Roskilde-kort fra 1677.

48 Sortebrødregård. 3 Algade. 21 Sct. Pederstræde. 28 Munkebro. 22 Klosterhusstræde, nu Dronning Margrethesvej. 71 den gamle klostermølle, senere Rimors Mølle. 31 domkirken.

Omkring år 1660 ejedes Sortebrødregård af kansleren Peder Reedtz. På den tid synes der at have ligget 17 tdr. hartk. til hovedgården; dette tilliggende øgede Peder Reedtz i ikke ringe udstrækning, nemlig med ialt 11 tdr. hartk. Foruden flere vænger og haver omfattede købet Kapelsmøllen, den tredje i rækken af Roskildes fem vestlige vandmøller, og »en Bondegaard i Sømme Herred kaldet Sct. Agnete Kloster«, en anden betegnelse for Sct. Agnes Kloster, som havde ligget i byens nordre udkant. Reedtz købte resterne af klosterkomplekset og den tilliggende jord af Roskilde-borgmesteren Herman Schrøders enke Eva Schrøder.

Ved disse jordkøb blev Sortebrødregårds område forøget med de arealer, hvorpå bl. a. Klostermarken, de nu nedrevne Klosterhuse, Berte-Margrethes Anlæg og Sct. Agnes Huse er beliggende.

Sct. Agnes Kloster var stiftet 1263, det blev nedlagt ved reformationen, og ikke længe efter nedrev man det meste af bygningerne. Endnu ved begyndelsen af forrige århundrede stod der en rest af klosteret tilbage i form af et lille, stråttækt hus med tykke munkestensmure; det brændte c. 1825, og murene blev revet ned. De nuværende Sct. Agnes Huse står på en del af klostergrunden; der er munkesten i deres vægge, og nu og da opgraver beboerne menneske-skeletter og murrester i haverne.

Ejendommeligt nok, at resterne af de to klostre Sortebrødre og Sct. Agnes skulle forenes, de havde i Middelalderen tilhørt samme orden og også på anden måde haft forbindelse. Der tænkes her særlig på historien med Erik Plovpenninges døtre Agnes og Jutta. Ved en meget mærkelig handling, som foregik i Sortebrødre-klosterets kirke 1263 blev den kun 14-årige prinsesse Agnes klostergiven og kort efter valgt til priorinde for det af hendes midler stiftede Sct. Agnes Kloster. Ikke længe efter trådte hendes 21-årige søster Jutta ind i ordenen. Få år senere forlod begge søstrene klosteret, hvorefter der fulgte ret uhorste skandaler og megen strid og kiv.

Ved Peder Reedtz' død i 1674 arvede hans datter Mette Reedtz Sortebrødre-gård. Hun var gift med den jyske herremand Christian Lindenow, som med sin hustrus samtykke fem år senere solgte gården.

I de følgende år skiftede godset tre gange ejere, indtil det i 1698 kom på faste hænder, da »tvende danske Heltens Enker« — som det hedder i det gamle vers — fru Berte Skeel, enke efter generalløjtnant Niels Rosenkrantz, og fru Margrethe Ulfeld, enke efter generaladmiral Niels Juel, købte Sortebrødre-gård for af den at oprette et kloster for døtre af danske adelsmænd og af de højeste embedsmænd.

Tanken med det katolske kloster var ikke, at det skulle være et tilflugtssted. For dem, som sygdom og alder havde slået ud »for syge, svage og gamle, som ikke mere havde Kræfter til at tigge«, var der helligåndshospitaller eller helligåndshuse. Det katolske kloster er efter sin inderste mening et sted for arbejde og bøn, et sted for aktiv religions-udøvelse. Gennem klostresøstres og klosterbrødres uophørlige tidebønner ville man modvirke det ondes magt i verden, gennem dette masseopbud af anråbelser ville man udfylde de manglende bønners pladser i anråbelsernes stedse fremstormende hær.

Det lader sig dog ikke nægte, at efterhanden som idealerne afsvækkedes, gik klostrene i mange tilfælde over til også at blive betragtet som tilflugtssteder eller forsørgelsesanstalter. Ikke mindst gjaldt dette nonneklostrene og vel især de fornemme. Ved klostrenes hjælp havde mangan brav adelsfamilie klaret vanskeligheder med døtrene. Der kunne jo være pigebørn, som af en eller anden grund dårligt egnede sig for ægteskabet. Når man tænker på abbed Vilhelms brev til de to prinsesser Margrethe og Marie, som var nonner i Vor Frue Kloster i Roskilde, og hvori han på en forholdsvis pæn, men håndfast måde advarer dem mod drukken-skab, forstår man måske, hvorfor deres fader kong Valdemar I har måttet tage sin tilflugt til klosterets assistance.

Det var måske et noget grelt eksempel, men der kan tænkes adskillige årsager til, at en familie gerne så deres datter vel anbragt bag klostermure. Det behøvede langt fra altid at være den unge dame selv, der indebar årsagen. Enten kunne en familie ikke skaffe en standsmæssig

Margrethe Ulfeld.

Berte Skeel.

medgift til alle døtrene, eller også måtte det ske ved en urimelig belastning, ja, ligefrem deling af familiegodset. Man valgte da at anbringe en sådan af skæbnen hårdt ramt pige i et kloster.

Med reformationen blev munkeklostrene hurtigt ophævet; men i flere tilfælde trak det i langdrag med nonneklostrene, bl. a. af de her nævnte grunde. Der har været en tendens hos adelen til ikke at ville give slip på disse institutioner. Resultatet blev, at konge og rigsråd enedes om at opretholde eet enkelt nonnekloster som forsørgelsesanstalt for adelens døtre. Det tidligere Birgittinerkloster i Maribo blev det udvalgte og 1556 gjort til et adeligt jomfrukloster. — Roskilde adelige Jomfrukloster er altså ikke det første protestantiske kloster, som det så ofte er blevet sagt.

Efter at have ført en meget omtumlet tilværelse blev Maribo Jomfrukloster nedlagt 1620; og så var man lige vidt. — Det var i en af det nedlagte klostres bygninger, at Leonora Christina Ulfeld fik ophold i sine sidste leveår. — En af grundene til, at det gik så dårligt, synes at have været mangelen på hensigtssvarende statutter.

Om de kedelige erfaringer fra Maribo har været kendt af stifterinderne af Roskildeklosteret og har været taget i betragtning ved udformningen af dets statutter, kan ikke oplyses; men er Roskilde adelige Jomfrukloster ikke det første kloster herhjemme efter reformationen, så har dets statutter dog været de første konsekvent udformede, hvorfor de også har dannet forbilledet for senere stiftelsers, i første række Vemmetoftes. Statutterne for Roskilde adelige Jomfrukloster er dateret 19. marts 1699, og de fik kgl. stadfæstelse den 18. april samme år; denne dag regnes for klosterets stiftelsesdag.

Statutternes vigtigste bestemmelser er følgende:

Klosteret skulle bestå af 1 priorinde og 18 (senere 20) jomfruer. — Betegnelsen jomfru er senere blevet ændret til konventualinde, d. v. s. medlem af et frøkenkloster; ordet er afledt af det latinske conventus, en forsamling. — Stifterinderne og deres arvinger skulle have ret til at indsætte 6 (senere 8) jomfruer uden at lade dem forud indskrive, men mod betaling af 300 rdl. — Det er de såkaldte patronpladser, der her er tale om.

Døtre af mænd af dansk adel eller af mænd, som har beklædt de højeste stillinger i riget eller ved hoffet, kunne indtages i klosteret. Jomfruerne skal være oplærte i den lutherske religion og forblive i den. For de først »indtagne« skulle indbetales til klosteret for hver 2000 rdl. Sidenhen kunne — og kan fremdeles — indskrives på ekspektanceliste for en indskrivningssum af 300 rdl. for een; 2 søskende indskrives for 500 rdl. og 3 søskende for 600 rdl.

Priorinden skal til stadighed have tilsyn med, at jomfruerne fører et gudeligt og rent og dem selv gavnligt levned, hun må ikke tillade, at de nogen tid er ledige, men skal holde dem til at læse, skrive eller andet sømmeligt arbejde. Priorinden skal føre tilsyn med og regnskab over husholdningen.

Patronerne og de fire ældste jomfruer skal til priorinde vælge »en adelig Frue, som er Enke, af god Familie, der er færdig i pennen og vant til at staa Husholdning for«, eller også kan der vælges en af de fire ældste jomfruer.

Ingen jomfru, som er berygtet, må indtages i klosteret. Hver jomfru skal selv medføre seng og sengeklæder, stole og bord, hun får kosten på klosteret og et pengebeløb til klæder. Alle jomfruerne skal spise sammen med priorinden. To jomfruer skal dele kammer, have en seng tilsammen og enes om en pige.

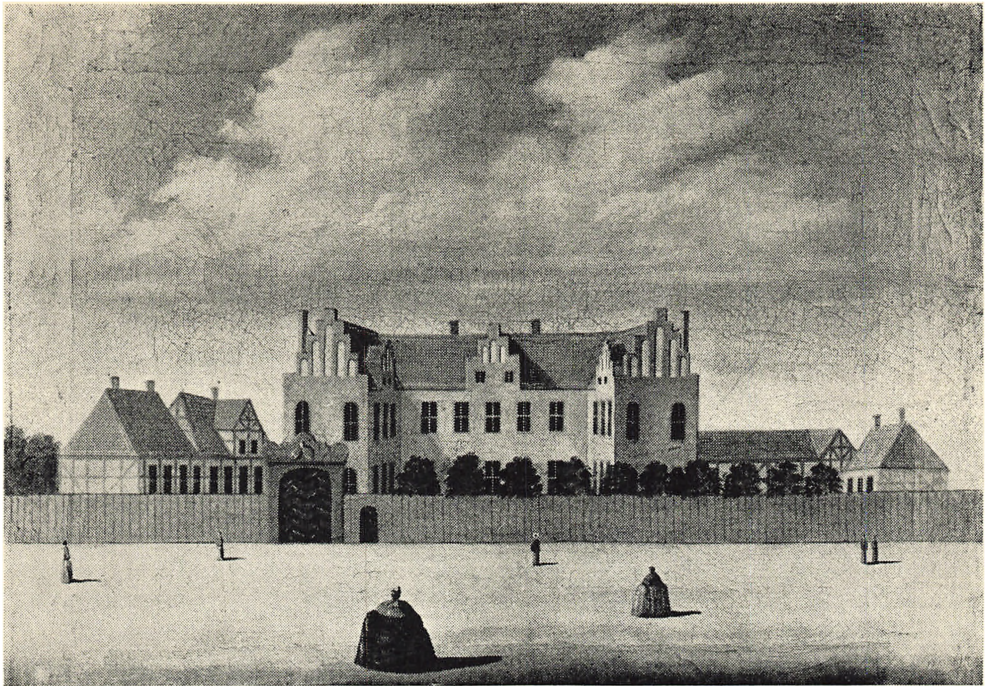
Til daglig må jomfruerne kun gå i uldent tøj eller »ostindisk bast«, med mindre deres hellig- og søndagsklæder er så slidte, at de ikke mere kan bruges efter bestemmelsen. De må ikke gå med kniplinger, uden de selv eller deres piger har forarbejdet dem. De må gerne benytte silkekjoler, dog ikke indvævet med guld eller sølv; en bræmme af disse ædle metaller så bred som tre fingre kan dog tillades. Har jomfruerne haft finere klæder med ind i klosteret, må de have lov til at slide dem op.

En klosterjomfru må godt »ved Guds forsyn og med hendis Venners samtykke« indgå ægteskab med en person af hendes stand, men gifter hun sig »anderledis«, skal hun miste alt det, hun har i klosteret.

Ved klosterjomfruens død tilfalder hendes løsøre og en tiendedel af hendes midler klosteret, til gengæld yder dette hende fri begravelse.

Jomfruerne må ikke være borte fra klosteret uden priorindens tilladelse og ikke modtage breve eller bud uden hendes vidende.

Jomfruerne såvel som deres piger må ikke forsømme nogen prædiken i kirken, de skal daglig holde morgen- og aftenbøn sammen og bede for »Vorris Naadige Konge, Dronningen og det Kongelig arvehuus«.

Det adelige Jomfrukloster c. 1750. — Efter maleri af Rach og Eegberg¹⁾.

Viser en jomfru sig opsætsig eller modvillig mod priorinden, straffes hun to gange med pengebøder, tredie gang udvises hun af klosteret.

Hvis en klosterjomfru imod forhåbning skulle findes i løssagtighed, da straffes hun »i høyeste maader og uden ald Naade indsettes i Spindehuset²⁾, der at forblive hendis livstid, og alle hendis midler være forfalden til Klosteret«.

En foged skal tage sig af klosterets gods og dets økonomi. — Der skal være en udspiserske, som skal tage vare på husholdningen, endvidere jomfruernes piger samt brygger- og malkepiger. Af karlfolk skal der være en tjener, der kan skrive, en urtegårdsmand, en kusk, en portner, røgter og tærsker. Alle disse skal spise ved samme bord.

De to stifterinder forbeholdt sig for deres levetid at varetage klosterets øverste ledelse som patroner eller rettere som patronesser; derefter skal patronatet overdrages Margrethe Ulfelds børn, så længe nogen af dem er i live, og efter dem den Juel, der er nærmest beslægtet med general-admiral Niels Juel og tillige er den ældste. Skulle Juelerne uddø på

¹⁾ I årene 1748—50 blev der på kongens bekostning malet en række prospekter fra danske og norske byer, især fra København; de skyldes to malere Johs. Rach og H. H. Eegberg, men det lader sig ikke udrede, hvem der har malet hvilke billeder.

²⁾ I 1662 blev der på Christianshavn oprettet et kombineret spinde-, rasp- og børnehus, hvor visse forbrydere fra hele landet, navnlig løssagtige og tyvagtige kvinder indsattes til tvangsarbejde, og hvor ulykkelige børn skulle »opdrages«.

mandssiden, vælges de mænd, hvis fruer er af deres slægt. På lignende måde skal efter Berte Skeel, som ingen børn havde, den ældste af hendes nærmeste slægt vælges til patron; når Skeelerne uddør på mandsiden, foregår patronvalget som for Juelerne.

Nogle kortfattede biografiske oplysninger om de to stifterinder må her være på deres plads.

Margrethe Ulfeld var født 1641 og døde 1703. Hun var datter af den skånske adelsmand Knud Ulfeld, som faldt i træfningen ved Markaryd. Næppe tyve år gammel blev hun trolovet med Niels Juel, som skønt kun tredive år allerede var admiral og chef for Holmen. De blev viiede 1661; der var i Ægteskabet fem børn. Søhelten fra Køge Bugt døde 1697.

I de få år, der blev levnet hende, deltog Margrethe Ulfeld med levende interesse i styrelsen af klosteret. Til minde om sin berømte mand skænkede hun klosteret et maleri af Slaget i Køge Bugt. Som erindring om ægteparret er endnu bevaret en forgyldt kalk og disk med deres våbenmærker. Tidligere fandtes der også på klosteret en sølvkande med Margrethe Ulfelds navn; den blev sammen med stiftelsens ældste sølvtøj i 1823 omsmeltet.

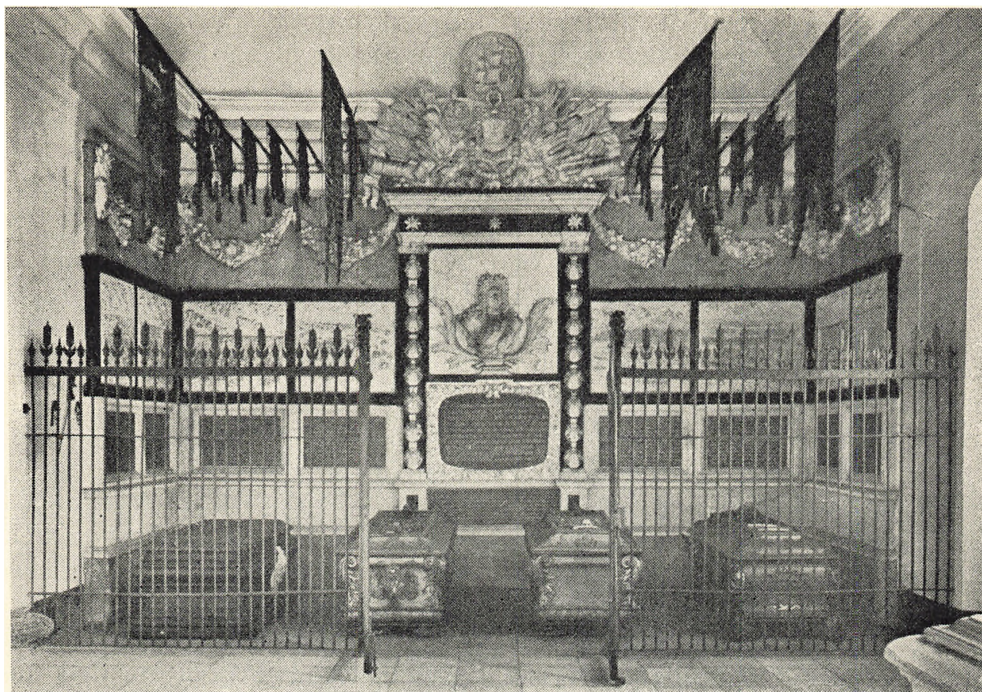
Efter Margrethe Ulfelds død bar priorinden og de på klosteret boende jomfruer et helt år sørgedragter, som var anskaffet på klosterets regning for at hædre dets stifterinde.

Margrethe Ulfeld blev bisat ved sin mands side i Juelernes pompøse familiemausoleum i Holmens Kirkes gravkapel. Bag partisan-gitteret under de 16 anefaner og de 4 store faner: den røde blodfane, den gyldne frydefane, navnefanen med monogram og en sørgestandart, står der 4 kister overvåget af Niels Juels buste og de 8 marmorrelieffer forestillende hans vigtigste sejrvinger. Her læses på indskriftspladen under Niels Juels buste Thomas Kingos berømte mindeord, hvori det bl. a. hedder:

En Mand af gammel Dyd og dansk Oprigtighed,
Af Ja og Nej, og hvad mand ærligt meere veed.

De tre af kisterne er af lueforgyldt kobber, den fjerde (længst t. v. på billedet) er af sort marmor. I de to midterste hviler Niels Juel og Margrethe Ulfeld, til højre for dem sønnen, amtmand Knud Juel, mens marmorkisten gemmer deres slægtning og svigersøn, generalløjtnant Gregers Juel, gift med Vibeke Juel i hendes andet ægteskab. Vibeke Juel, som første gang havde været gift med admiral Chr. Bielke, hviler i sandstenssarkofagen til højre foran mausoleet. I sandstenssarkofagen til venstre er hendes unge, ugifte søn, major Niels Juel, begravet. Både Knud Juel og Vibeke Juel var efter deres moders død patroner for Roskilde adelige Jomfrukloster.

De to sandstenssarkofager stod tidligere i krypten og har her indsuget en masse fugtighed, de er derfor under stærk forvitring og står næppe

Juelernes mausoleum i Holmens Kirke.

til at redde. På billedet ses lidt af den til højre, mens den til venstre kun skimtes. Margrethe Ulfelds kiste bærer nu en nyere indskriftsplade (fra 1826), der kort og godt meddeler navn, året for ægteskabs indgåelse og dødsår. Tidligere var der en betydelig mere oplysende indskrift, som er bevaret andet steds. I denne hedder det om den afdøde bl. a.:

»I hendes Lefnets tiid haver hun været begavet med store Dyders Fuldkommenhed, forstandig med oprigtig Sandhed uden ald Falskhed, forsynlig med stoer gavmildhed og barmhiertighed, tjenstvillig og godgiørende mod alle...«.

Hele det storslåede monument er antagelig udført efter tegning af arkitekten Lambert van Haven.

I kapellet på Valdemarsslot på Tåsinge, som Niels Juel lod indrette »for at vise sin Erkiendtlighed for de Godheder han havde nydet af Lykken«, læses følgende vers af Thomas Kingo:

Staae, Jernestive Steen, og bliv til evig Minde,
 For slig en Søehelt og saa stoer en Dyds Mandinde,
 Som Juel og Ulfeld er, Gud lade deres Sæd
 Til Roes og Ære gaae i Deris Fodefæd.
 Saalænge Floder skal paa Verdens Strømme larme,
 Og Taasing faunes skal af Belts krumslibrig Arme,
 Saalænge Konger veed at prise Manddoms Art
 Saa længe lever han, og hun deri har hendes Part.

Berte Skeel var født 1644 som datter af rigsråd Christen Skeel til Vallø. Hun var lige fyldt seksten, da den treogtredive-årige major Niels Rosenkrantz bejlede til hende; to år senere holdt de bryllup. I deres ægteskab fødtes der fem børn, der alle døde som små. Generalløjtnant Niels Rosenkrantz faldt 1676 i Den skånske Krig, hvori han havde indlagt sig stor fortjeneste, ligesom han tidligere havde vundet hæder under forsvaret af København i Svenskekrigen. Afbildet i næste afsnit, se fig. 14.

I Nicolaj Kirke i København beredte Berte Skeel sin afdøde mand en storslået bisættelse, af hvis kostbarhed der længe stod ry, og hun rejste ham et ikke mindre kostbart monument af hvidt og sort marmor efter udkast af arkitekten Lambert van Haven; det blev ødelagt ved kirkens brand i 1795. — Det med kostbarheden var nu ingen overdrivelse, mens hele Sortebrødregård havde kostet 9000 rdl., kom begravelsen op på nøjagtig en halv gang mere, nemlig 13.500 rdl., deraf 7000 rdl. alene til gravstedets indretning, og om rigtigheden kan der ikke tvivles, for Berte Skeels egenhændige, meget detaljerede regnskab findes i Ryegårds arkiv. Niels Rosenkrantz' begravelse skal næppe anses for unormalt kostbar, der blev dengang ofret utrolige summer på storfolks ligbegængelser.

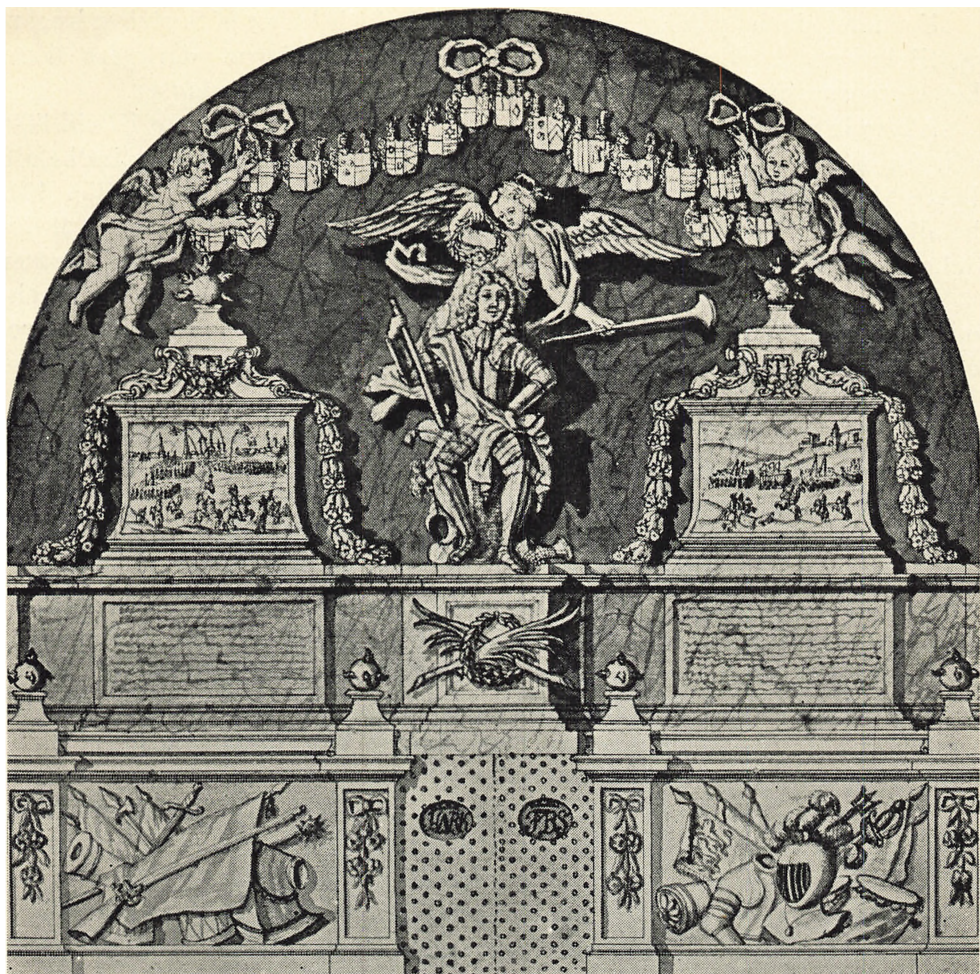
Skønt Niels Rosenkrantz' gravmæle blev totalt ødelagt ved kirkens brand, er det dog muligt at danne sig et helt godt begreb om dets udseende. Allererst er der mellem forarbejderne til det utrykte bind af Thurahs Danske Vitruvius bevaret den tegning, som her gengives, dernæst giver Berte Skeels begravelses-regnskab i forbindelse med andre kilder gode oplysninger.

Begravelsesstedet har været i det søndre kapel; her var der en gravkælder, adskilt fra kirken ved en mur, op mod hvilken epitafiet var opbygget. På dørene til gravkælderens stod forbogstaverne i ægteparrets navne; her blev først kisterne med deres fire børn anbragt, dernæst Niels Rosenkrantz' kobberkiste og fem år efter bisattes det sidste barn, den lille 10-årige Birgitte — »min goe salige Birte«, skriver moderen. — Først 29 år senere blev Berte Skeels kiste bragt derned.

Hele monumentet har været 6½ m langt. Rammeværket var gotlandsk sandsten, som blev malet, men al udsmykning var af marmor. Over de krigerske insignier var indsat plader med lange, hædrende, latinske indskrifter over begge de afdøde.

Ved branden i 1795 gik ikke alene Sct. Nicolaj, men alle dens værdifulde minder til grunde. I 1808 blev der ryddet lidt op i kirkeruinen; ved den lejlighed blev Niels Rosenkrantz' og Berte Skeels kister ført til Assistentskirkegård og nedgravet der. Samtidig siges det, at epitafiet var helt ødelagt.

Da der i 1914 blev gravet grund til den nye Sct. Nicolai kirkebygning, fandt man fattige rester af det Rosenkrantz'-Skeelske gravmæle, og ved udgravning i 1944 til bunkers på Sct. Nicolai kirkeplads stødte man på den bekransende engels marmorhoved, et flot stykke barok-skulptur; alle disse brudstykker findes nu i Københavns Bymuseum.

Mindesmærket i Nikolaj Kirke i København over Niels Rosenkrantz og Berte Skeel.

Berte Skeel kom til at sidde som enke i fireogfyrretyve år. Da hun har efterladt sig adskillige breve, er det muligt at danne sig en forestilling om hendes personlighed. Hun var en dygtig og husholderisk dame, som personlig ledede sine godsers administration, bl. a. førte hun selv sine jordebøger. Hun havde en sikkert for datiden ikke almindelig social forståelse og nærede megen interesse for sine undergivne. Hun var klar over, at det var forkert politik at tro, at bønderne stadig kunne tappes for øgede skatter, — nej, det gælder om at »konservere vor Bonde«, skriver hun. I en forvirret og ulykkelig tid stod hun støt og bevarende.

Da hun var blevet enke, øgede hun sine besiddelser med herregården Selsø, hvor hun boede om sommeren; herfra kendte hun Sortebrødregård og kunne tilråde Margrethe Ulfeld, at de i fællesskab købte den. Under et ophold i København 1720 døde Berte Skeel 76 år gammel.

Foruden de betydelige midler, der medgik til købet af Sortebrødregård og til indretningen af klosteret, har begge stifterinderne yderligere skænket store summer til betaling for de før omtalte patronpladser.

Allerede i begyndelsen af marts 1699 skænkede Margrethe Ulfeld 8000 rdl. for 4 patronpladser for den Juelske familie, og samtidig indbetalte Berte Skeel 4000 rdl. for 2 patronpladser for den Skeelske familie. 1714 betalte Berte Skeel yderligere 4000 rdl. for 2 pladser, der besættes af den Scheel-Plessenske familie, så at der siden da har været 8 patronpladser.

Fremdeles betalte Margrethe Ulfelds arvinger efter hendes bestemmelse og i henhold til statutterne 2000 rdl. for en jomfrus indtagelse i klosteret, og 1714 betalte Berte Skeel et lignende beløb ifølge den samme bestemmelse.

Den Juelske Stiftelse har tilknytning til klosteret ved at være oprettet af en konventualinde og blive styret af priorinden og de fire ældste klosterdamer under patronatets overtilsyn.

Stiftelsen, beregnet for en enke, er oprettet af en datter af den 2. juelske patron, stiftamtmand Knud Juel til Tåsinge, frk. Sofie Hedevig Juel, som til dette formål af en landsdommer, justitsråd Kraft havde købt en gård på Algade ved Sct. Pederstrædes østre hjørne og yderligere skænket 1500 rdl., dels til enkens underhold, dels til husets vedligeholdelse. Stiftelsens fundats er fra 1761; allerede et par år før var ejendommen mod en godtgørelse til Roskilde kærnerkasse blevet lagt under klosteret og er dermed senere kommet til Himmelev.

Stifterinden må have haft til hensigt at bevare sin anonymitet, for stiftelsen gik længe under navnet »Justitsråd Krafts Enkehus«, først ind i 1800-tallet synes frk. Juels navn at blive knyttet til den. Da man med rette forudså, at en stor del af stiftelsens grund ville blive eksproprieret, når Sct. Pederstræde skulle udvides, solgte direktionen i 1908 det gamle hus til ejeren af naboejendommen, Algade nr. 25. Året efter opførtes til brug for stiftelsen en villa, Klostervang nr. 13.

Klosteret fik ved sin stiftelse og i dets første tid tildelt en række privilegier, hvoraf de fleste i tidens løb er bortfaldet. Det vigtigste og endnu bestående er fritagelsen for personlige skatter, givet ved kongelig bevilning af 26. maj 1699.

Denne skattefrihed har flere gange været anfægtet, men hidtil er det lykkedes at redde den i land. Da klosteret i 1871 fik sit kommunale forhold ordnet og indvilgede i, at dets særlige sogn lagdes ind under Himmelev, var det på betingelse af, at den gamle skattefrihed blev opretholdt og udtrykkelig anerkendt; dette gik ministeriet ind på.

I 1903 blev spørgsmålet om skattefrihed atter aktuelt. Himmelev Kommune mente, at det gamle privilegium måtte være afskaffet ved den nye kommunale skattelov og optog såvel konventualinderne som klosterets personale på skattelisterne; man betalte under protest, og patronatet an-

lagde derefter på klosterets vegne sag både mod Himmelev Kommune og mod finansministeriet, mod det sidste for at få statsskatterne prøvet.

Sagen mod Himmelev Kommune blev vundet, først ved overretten, dernæst ved højesteret; her faldt dommen den 26. maj 1908 (ejendommeligt nok på dagen for det gamle privilegiums udstedelse). Senere faldt der dom ved overretten i sagen mod finansministeriet, også i klosterets favør; denne sidste dom blev ikke appelleret.

Klosteret havde altså atter fået bekræftet sin gamle skattefrihed, som omfatter ikke blot konventualinderne, men alle personer, der henhører under stiftelsen eller står i klosterets tjeneste og opholder sig dér. Ved en ny lov om statsskat af 1912 er fritagelsen for statsskat bortfaldet.

Klosterets patronat havde ifølge kongelig bevilling siden 1711 kaldsret til Himmelev præsteembede samt til degne- eller skolelærer kaldet samme steds og endvidere siden 1793 til degne- eller skolelærer kaldet i Jyllinge; den sidste kaldsret efter en overenskomst med biskoppen over Sjællands Stift, som beskikkede skoleholder og kirkesanger i Gundsømagle. Førstelærerne E. J. Stephansen i Himmelev og V. R. Vilhelmsen i Jyllinge var de sidste lærere, der blev kaldet af patronatet efter indstilling af sognerådene; tidligere havde sognerådene end ikke haft indstillingsret. Med tilsynsloven af 1933 er klosterets kaldsret til skolelærerembederne bortfaldet. — Kaldsretten til Himmelev præstekald var allerede bortfaldet i 1809.

Ved kongelig bevilling blev i 1711 Svogerslev kirketiende skænket til klosteret; den gav gennem årene en mindre indtægt. I 1911 overgik kirken til selveje, og klosteret modtog en afløsningssum på c. 16.500 kr.

Mens de fleste ældre privilegier er bortfaldet, er der i nyere tid kommet et til. Ved kgl. resolution af 18. marts 1861 blev det tilladt priorinden og konventualinderne af 1. klasse at anlægge og bære et specielt ordens-tegn: et guldkors med en adelskrone over — det bæres i et rødt atlaskes bånd. Korset er belagt med blå emaille, øverst ses kong Frederik VII's navnechiffer og på korsets arme årstallene 1699 og 1861, i korsets midte er anbragt en cirkelrund plade af mat guld med de to stifterinders våben.

Klosteret var oprettet, og det kunne begynde at virke. Til dets første priorinde valgtes fru Mette Reedtz, kansleren Peder Reedtz' datter, som efter sin faders død i fem år havde været ejer af Sortebrødregård. Hun var enke, da hun i 1699 blev priorinde; senere fik hun yderligere tilknytning til Roskildeegnen, idet hun 1712 købte herregården Lejrregård, et dengang ret beskedent gods, hvorover grevskabet Ledreborg senere skulle skabes. Hun opholdt sig lejlighedsvis på den smukt beliggende gård, døde her i november 1733 og blev begravet i Allerslev Kirke.

Efter Mette Reedtz har klosteret haft 13 priorinder. Den nuværende priorinde er frk. Inge v. Hedemann.

De første patroner var de to stifterinder. Efter Margrethe Ulfelds død 1703, blev tre af hendes børn: sønnen Knud Juel, amtmand over Roskilde amt, herre til Tåsinge, og døtrene Sophie Juel og Vibeke Juel patroner for Juelerne; først var de det alle tre samtidigt, efter deres broders død fortsatte de to søstre, og tilsidst var Vibeke Juel alene (se fig. 8 i næste afsnit).

Knud Juel og Vibeke Juel er som nævnt bisat i Holmens Kirke. Sophie Juel hviler sammen med sin mand, finansdeputeret, geheimeråd Niels Krag til Voldbjerg, Egeskov m. m., og deres unge søn, Otto Christopher Krag, i Kragernes Kapel i søndre tårn i Roskilde Domkirke.

Der ligger århundreder mellem vor tid og den ellers ukendte Sophie Juel; men hvor meget kan ikke blot hendes hvilested fortælle os.

Her i det gamle Bethlehems Kapel, oprindeligt stiftet af dronning Margrethe »til Ro og Naade« for ridderen Abraham Brodersens sjæl, har Sophie Juel først måttet stede sin mand til hvile i en prægtig sarkofag af sort-blålig marmor med hvide ornamenten og en højlovene indskrift på låget. Hvilken kummer har det ikke været året efter at skulle begrave sit skønneste håb, den 22-årige søn, som just havde fuldendt sine studier og rejser og stod for at nyttiggøre dem i fædrelandets tjeneste, da svind-sotten bortrev ham.

Indskriften på Otto Christophers kiste er slet ikke svulmende som på hans faders, men ganske kort; kun nogle få, men gribende ord. Sønnens kiste er ikke mindre prægtig end hans faders, og i en lignende kom Sophie Juel til at hvile otte år senere. I den store inskription oven på kisten — efter tidens skik snørklet, men smuk i sin tanke — siges det, at hun i 31 års ægteskab fødte seks sønner og ni døtre, hvoraf kun den ene søn og de syv døtre overlevede deres mor.

Krypten, som hører til kapellet, frembyder en trist illustration til tidens tunge byrde — den altfor store børnedødelighed — her står den ene lille silkebetrukne og våbenprydede barnkiste ved siden af den anden.

Efter de tre juelske søskende har der for Juelerne været 15 patroner. Den nuværende patron er kommandørkaptajn, baron N. Juel-Brockdorff.

Efter Berte Skeels død i 1720 blev Birgitte Skeel til Egholm og Krab-besholm, datter af geheimeråd Otto Skeel til Vallø, patronesse for Skeelerne (se fig. 9 i næste afsnit). Hun var — som hans tredje hustru — gift med stiftsbefalingsmand for Sjællands Stift, amtmand for Roskilde m. fl. amter, geheimeråd Otto Krabbe til Holmegård m. m., som døde på Egholm 1719. Birgitte Skeel skænkede klosteret 4000 rdl. »for fem adelige Jomfruer at indskrives«, hun døde 1737 og blev bisat ved sin mands side i det senere nedlagte Krabbes Kapel, der lå op til nordre tårnkapel i Roskilde Domkirke. Ligesom manden kom hun til at hvile i en kostbar sarkofag af sort marmor. Da kapellet i 1868 nedlagdes, blev begge kister flyttet ned i krypten under Frederik V's Kapel; her stod de til 1911, da de blev overført til Vor Frue Kirke i Roskilde, hvor der i søndre sideskib er afskildret

et begravelsessted for den Krabbeske familie. Bevaret i domkirken er endnu det overdådige marmor-epitafium, som fru Birgitte Skeel lod opsætte over sin mand, og det elegante jerngitter med hendes og gemalens kunstfærdigt slyngede navnetræk; det er indsat i sydvæggen af Trollernes Kapel.

Foruden de 4000 rdl. til klosteret skænkede Birgitte Skeel adskillige beløb bort, her skal blot nævnes renten af 1000 rdl. til de fattige i Roskilde og renten af 2000 rdl. til de fattige på hendes godser.

Den næste i rækken af patroner blev Charlotte Amalie Skeel, gift med statsminister Iver Rosenkrantz til Rosenholm og Ryegård (se fig. 10 i næste afsnit). Ægteparret var tilsammen patroner for klosteret; efter Iver Rosenkrantz' død i 1745 forestod Charlotte Amalie Skeel alene ledelsen. Hun arvede efter sin forgænger, fru Birgitte Skeel, Egholm og Krabbesholm.

Derefter har der for Skeelerne været 13 patroner. Den nuværende patron er kaptajn, kammerjunker L. D. Schaffalitzky de Muckadell Skeel.

På baggrund af de før omtalte bestemmelser i statutterne må de adelige jomfruers klostertilværelse forekomme nutiden lidet misundelsesværdig. I tidens løb er dog alle de bestemmelser, der i så høj grad måtte indskrænke klosterdamernes personlige frihed, faldet bort; selv det fælles bord har man måttet opgive, tvunget af de vanskeligheder, den anden verdenskrig førte med sig.

Også klosterets ret til at være arving til konventualindernes løsøre er blevet udløst ved, at de een gang for alle kan indbetale en sum, som patronatet og priorinden efter en taksation måtte finde passende.

Af ikke mindre betydning er den statutændring, som fandt sted allerede i 1824 og gik ud på, at fremtidig skulle — foruden adelige damer og døtre af mænd i de højeste stillinger i riget — også døtre af mænd i de 3 første rangklasser være berettiget til at blive indskrevet i klosteret; derved er den oprindelig meget snævre kreds af adgangsberettigede blevet betydeligt udvidet.

Klosteret var som nævnt anlagt på at omfatte en priorinde og 18 jomfruer, dette tal er senere blevet udvidet til 20. Yderligere er der efterhånden blevet oprettet 4 klasser for konventualinder, som kun oppebærer hævning, men ikke har ophold på klosteret.

1. klasse på ialt 20 damer omfatter de konventualinder, der har ret til at bo på klosteret; men denne ret er aldrig på een gang blevet benyttet af mere end 10 à 12 damer. Ved kgl. resolution af 1939 er der dog givet mulighed for, at også damer af 2. hævingsklasse kan få bolig i klosteret. 2. klasse omfatter 8 damer og 3. klasse 10 damer; begge klasser er oprettet 1798. 4. klasse, som blev oprettet 1875, tæller 10 damer, og endelig er der 5. klasse fra 1893 med oprindelig 10 damer, ved jubilæet 1899 øget til 15. Klosteret omfatter altså for tiden en priorinde og 63 konventualinder. Når en dame er blevet indskrevet i klosteret, benævnes hun

Klosterhusene.

Fot.: Kr. Hude.

ekspektantinde, efterhånden som der ved dødsfald eller på anden måde bliver en plads ledig, kan hun efter tur rykke op i 5. klasse og derefter op i højere klasser. De 8 patronpladser er alle i 1. klasse.

Ved klosterets oprettelse regnedes hovedgårdens jordtilliggende til c. 24 tdr. hrtk. Ved en opgørelse i 1860'erne er dette tal kun uvæsentligt ændret, samtidig opgives det at svare til c. 184 tdr. land. Deraf blev godt 93 drevet under avlsgården, og c. 43 tdr. var henlagt til huslodder; veje, gårdsplads, have og plantagen udgjorde tilsammen c. 13 tdr. land, resten var bortforpagtet eller bortlejet.

I tidsrummet fra 1907—23 solgtes i tre omgange størstedelen af avlsgårdens jord; til Roskilde Kommune ialt c. 130 tdr. land og til et privat konsortium c. 6 tdr. land. Efter salget af de sidste arealer blev forpagtergården nedlagt; gårdens stuehus blev nedrevet 1937.

Hovedgårdens jord er i tidens løb enten blevet drevet for klosterets egen regning eller har været bortforpagtet. Fra 1853 og til 1923, da hovedmassen af jorden blev solgt, var den til stadighed forpagtet bort.

Man har tidligt begyndt at udlægge huslodder for derved at sikre avlsgården arbejdskraft. Omkring 1830 omtales der 21 huse, nemlig 9 Klosterhuse hver med 3 tdr. land, 10 Sct. Agnes Huse med lidt mindre lodder samt 2 jordløse huse.

«Vognmandsgården» ved Klosterhusene. — Efter radering af Julius Aagaard (1847–1926) betitlet
«Det indre af en bondegård ved Roskilde».

I læet mellem Klostermarken og klosterets røde mur lå Klosterhusene med hyggelige småhaver foran; de tog dog så megen plads, at Klosterhusstræde blev en ret snæver passage. Hvor gamle husene var, da de i begyndelsen af 1900-årene blev revet ned, vidste ingen. I et af dem var endnu hele den gammeldags anordning bevaret med den store, åbne skorsten, hvori maden blev tilberedt på en muret arne, og hvorfra der var indfyring til bilæggeren i stuen. Denne var iøvrigt prydet med et gammelt panel og havde en dør med renæssance-ornamenter, begge dele har vel engang hørt hjemme oppe på klosteret; da huset blev revet ned, sørgede man for, at de gamle stykker blev bragt i sikkerhed på Folkemuseet i Lyngby.

De to vestligste klosterhuse var lagt sammen, og fæsteren have fået lov at bygge nogle udlænger, så det hele kom til at ligne en lille bondegård; foruden på de små lodder drev fæsteren jordbrug på lejet byjord og havde vognmandsforretning.

I foråret 1927 blev de to sidste af Klosterhusene revet ned, og ikke længe efter fulgte stuehuset til den lille gård, udlængerne var allerede forud gået sig en tur. Toften, hvorpå gården havde stået, dannede et indhak i Sct. Maria Hospitals have; hospitalet har derfor erhvervet dette jordstykke dog med den servitut, at det ikke må bebygges. Hermed er den sti, der tidligere fra Klosterhusstræde førte ned langs vestsiden af den

gamle gård og videre ind i Klostermarken, og hvorfra der var et kønt blik ned mod Plambechs Uldspinderi og mølledammen, forsvunden. Også det gamle snævre Klosterhusstræde forsvandt, og i fuld bredde er Dronning Margrethesvej ført igennem helt hen til Sct. Olsgade.

Foruden alle Klosterhusene er de 2 jordløse huse, som lå ude i avlsgårdens mark, samt halvdelen af Sct. Agnes Husene revet ned; tilbage står 5 Sct. Agnes Huse, de er nu almindelige lejehuse uden andet jordtilliggende end havelodder.

I navnet Hoveristien, som løber mellem en del af Klostersvangs haver og Berte-Margrethes Anlæg, er der bevaret et minde om den tid, da beboerne i Sct. Agnes Husene gik til deres arbejde på klosterets avlsgård.

Hvordan Sortebrødregårds bøndergods er blevet samlet, er kun nødtøftigt antydet; men lige siden klosterets oprettelse og indtil salget til arvefæste begyndte, har dets omfang været det samme, godt 191 tdr. hrtk., knap 1800 tdr. land; blot blev der i 1736 på auktion købt en enkelt gård i Gundsømagle på godt 9 tdr. hrtk.

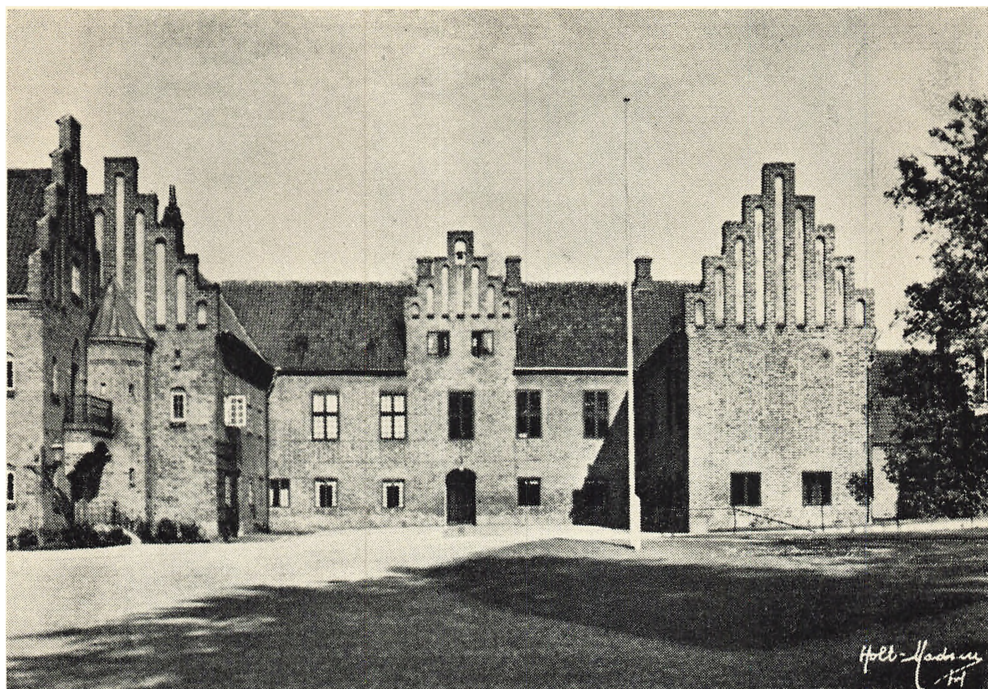
Da det daglige arbejde på avlsgården blev besørget af husmændene i Klosterhusene og på Sct. Agnes, var bøndergodsets gårdmænd fritaget for egentligt hoveri. I stedet for betalte de en årlig hoverigodtgørelse på 14 skpr. byg pr. td. hrtk., tilbage havde de blot at besørge 18 kørerejser. Fæsteafgiften af en gård var eksempelvis årlig 2 tdr. rug, 5 tdr. byg og 3 tdr. havre, som betaltes i penge efter kapitelstaksten, desuden skulle der i småredsel leveres 1 lam, 1 gås, 4 høns og 1 snes æg, denne ydelse skulle in natura afleveres i klosterets køkken.

Husmændene betalte ingen hoveriafgift, men havde tilsammen 122 gående rejser og nogle enkelte gangdage, d. v. s. dage, hvor de skulle arbejde på avlsgården, gennemsnitlig næppe mere end en snes dage om året pr. mand. Husmændene betalte gennemsnitlig i årlig fæsteafgift 4 à 6 rdl. i penge og 2 à 3 tdr. byg. (Ved kørerejser kommer bonden med hest og vogn, ved gående rejser møder blot manden for at gå bud.)

Efter at loven om fæstets afløsning var blevet vedtaget i 1861, begyndte salget til arvefæste. På grundlag af den indtægt, bøndergodset havde givet som fæstegods, blev det kapitaliseret til 131.425 rdl.; ved salget kunne klosteret regne med at indvinde en merindtægt på mindst 120.000 rdl. (240.000 kr.). — Ved århundredeskiftet var der solgt 22 gårde og 39 huse, de lå alle i omegnen af Roskilde, fordelt på følgende måde:

Veddelev	2	gårde	og	2	huse	på	tilsammen	134 $\frac{2}{14}$	tdr.	land
Jyllinge	11	—	—	30	—	—	—	840 $\frac{4}{14}$	—	—
Gundsømagle	1	—	—	3	—	—	—	118 $\frac{8}{14}$	—	—
Gerdrup	1	—	—	0	—	—	—	116 $\frac{5}{14}$	—	—
Gundsøllille	1	—	—	0	—	—	—	51 $\frac{10}{14}$	—	—
St. Valby	3	—	—	4	—	—	—	248 $\frac{6}{14}$	—	—
Svogerslev	1	—	—	3	—	—	—	7 $\frac{11}{14}$	—	—
Vindinge	3	—	—	2	—	—	—	152 $\frac{8}{14}$	—	—
Kamstrup	1	—	—	0	—	—	—	45 $\frac{10}{14}$	—	—

24 gårde og 44 huse på tilsammen 1785 $\frac{8}{14}$ tdr. land

Den gamle hovedbygning.

Fot.: Holt-Madsen.

Tilbage var der 2 gårde i Veddelev og 5 huse. Efter loven af 1861 kunne godsejeren ved bøndergodsets bortsalg forbeholde sig $\frac{1}{9}$ af dettes samlede hartkorn og få fri rådighed herover. Klosteret benyttede denne ret til at inddrage de 2 gårde samt 2 huslodder i Veddelev, tilsammen 16 tdr. hrtk., og deraf oprette avlsgården Veddelevgård. Den var en tid bortforpagtet, men solgtes i 1911 til forpagteren for 70.000 kr. I 1913 eksproprierede staten 16 tdr. land af Veddelevgård til militære skydebaner; erstatningssummen, der var på c. 24.000 kr., deltes mellem klosteret og gårdens ejer.

I 1919 blev arvefæstet afløst efter loven af $\frac{28}{9}$ 1918, imod at arvefæsterne måtte yde et pengebeløb, ialt c. 230.000 kr., i erstatning een gang for alle; hermed er enhver forbindelse med klosteret og dets tidligere bøndergods hævet, og de andre ejendomme, f. eks. Kapelsmøllen og et areal i Roskildes bymark, er solgt.

Foruden sine faste ejendomme ejer klosteret en kapitalformue på c. 2 millioner kr. anbragt i obligationer.

Sortebrødregårds hovedbygning er et sengotisk bygningsværk med de for nordisk gotik karakteristiske trappegavle og blændinger. Huset kunne godt være fra slutningen af 1400-tallet, men for det meste henføres det til årene kort efter reformationen, sidst er det dateret til c. 1550. Bygningen

Trappegangen.

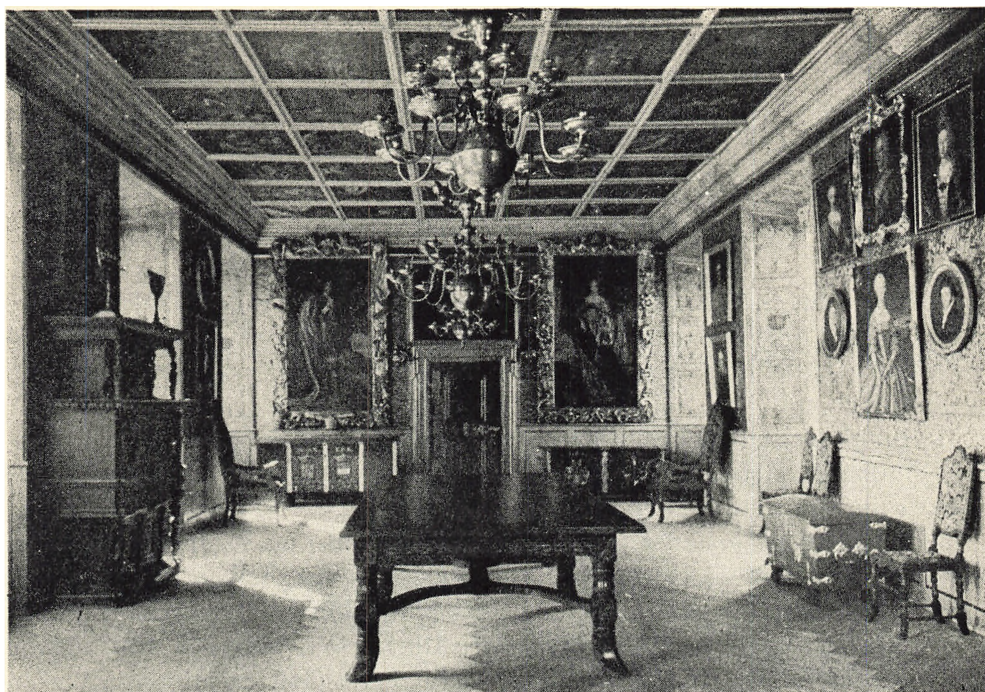
Fot.: Kr. Hude.

Over døren et såkaldt 'jagtstykke', ved siderne våbenmalerier fra klosterets pulpitur i Roskilde Domkirke.

er ikke blevet til på een gang. Midterfløjen med gavlkvisten ud mod gården er ældst, sidefløjene er senere føjet til. Vinduerne synes heller ikke at være de oprindelige, men er øjensynlig blevet udvidet engang i Frederik II's tid.

Hovedbygningen er et roligt og harmonisk hus, muret af store, dybrøde munkesten, som de skiftende årstiders lange række har givet en smuk patina. I forhold til den pompøse førstesal kommer underetagen til at virke lidt trykket. Der er over hele huset det, vi forstår ved hygge; det virker tilforladeligt og stilfærdigt og har over sig den aura af ærværdighed, som kun århundrederne giver.

De to stifterinder tog straks fat på at indrette deres kloster. Først blev hovedbygningen underkastet en grundig restaurering. Der var i forvejen to store rum, det ene blev ved hjælp af skillerum omdannet til seks

Riddersalen.

jomfrukamre, mens det andet indrettedes til en forsamlingsaal, den endnu eksisterende såkaldte riddersal, som optager den nordre halvdel af første-salen i midterfløjen.

Adgangen til hovedbygningen er såre beskeden, gennem en ret uanse- lig døråbning kommer man ind i trapperummet, som her i underetagen er lavloftet og ikke videre godt belyst; en hel modsætning er første sals trapeafsats, et højt og lyst rum udstyret med malerier. — Da det andet afsnit i dette skrift hovedsagelig er helliget klosterets malerier, skal disse ikke omtales her.

Gennem en sølvblå dør med forgyldt beslag og et imponerende låsetøj kommer man ind i riddersalen, klosterets anseligste rum, en festlig høj- loftet sal, rigeligt belyst gennem vinduer til tre sider. Over panelerne, som når vindueshøjde, er væggene beklædte med gyldenlæders tapet, rigt be- hængt med malerier. Mere end legemstore portrætter i overdådigt ud- skårne rammer, der bærer kong Christian V's og dronning Charlotte Amalies navnetræk, flankerer indgangsdøren. Mellem portrætter af den ene stifterinde, Margrethe Ulfeld, af patronesser og patroner bemærkes et stort maleri forestillende den bibelske scene »skattens mønt«.

Over den store kamin, der fylder Pladsen mellem nordvæggens vin- duer, er indmuret en poleret stenplade med et gammelt poem om klo- steret og dets højtfortjente stifterinder:

»Tvende Danske Heltens Enker,
Margret Ulfeld, Berte Skeel,
Danske Møers Nød betænker,
Tager deri hjælpsom Deel.
Roskild Jomfruekloster stiftes,
Sorte Brødre var det før,
Nu med hvide Søstre skiftes
Og indrettes som sig bør.«

Under riddersalens loft, der er opdelt i 60 felter med bibelske malerier, hænger tre malmkroner, som ikke er skæmmet af elektriske installationer; med levende lys i kroner og kandelabre tager riddersalen sig strålende ud.

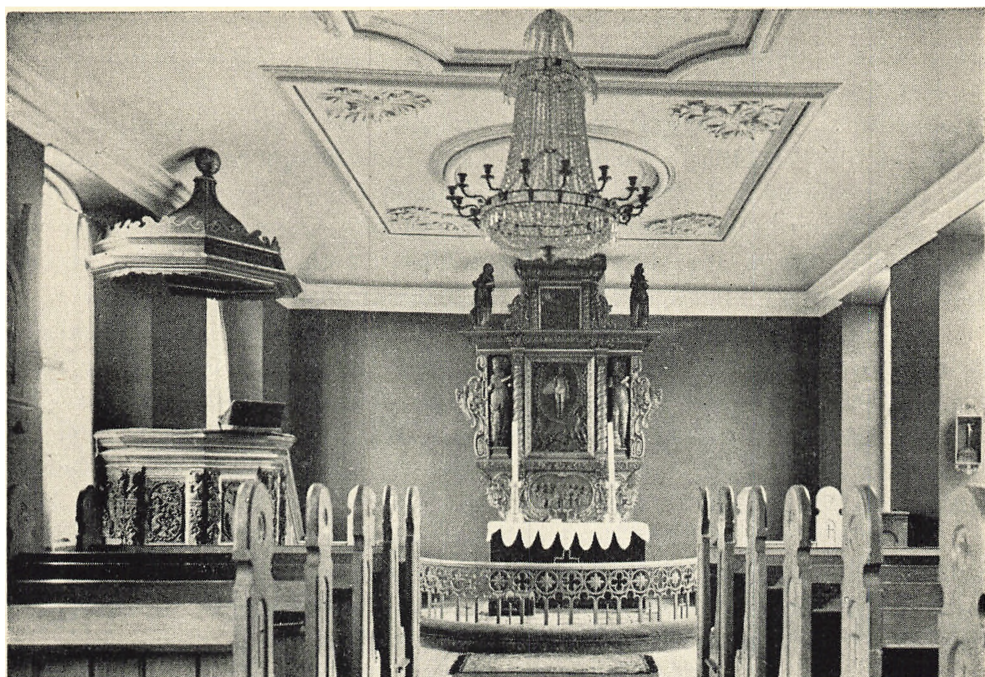
Af møblementet bemærkes tre våbenprydede lågkister; det er tre adelige jomfruers brude- eller udstyrskister, og våbenmærkerne er deres fædrene og mødrene våben.

Den ældste af kisterne, som står under dronning Charlotte Amalies billede, er fra 1649 og bærer Juul-Parsbergs våbener samt påskriften S. I. J. (salig Ivar Juul), død 1627. Den er utvivlsomt udført til Ivar Juuls og hans anden hustru Ingeborg Parsbergs datter Dorte, som blev gift anden gang 1649 med Erik Høeg til Bjørnsholm. Deres børn døde barnløse, og kisten er rimeligvis gået tilbage til den Juulske slægt; den kan være kommen i Roskilde Kloster med Ivar Juuls brodersønnesønnedatter Karen Juul, som døde her 1749. — Juul er en gammel adelslægt, som i sit våben fører en sølvilje i blåt felt; en gren af slægten bærer navnet Sehestedt Juul.

Den anden kiste, den under kongens billede, bærer årstallet 1673, de Rosenkrantz-Krabbeske våbener samt navnebogstaverne for herr Oluf Rosenkrantz (død 1685) og fru Birgitte Krabbe, og er utvivlsomt udført til deres datter, baronesse Helvig, som ægtede Holger Thott; han var ejer af Sortebrødregård i tidsrummet mellem Peder Reedtz og klosterets oprettelse. De blev gift i 1672; men da alle tre kister er malet op i nyere tid, kan der være sket en fejltagelse med årstallet. Denne kiste kan altså have stået på Sortebrødregård, inden den blev kloster.

Den tredje kiste med årstallet 1697, våbenerne Thott-Rosenkrantz og derover bogstaverne D. T. F. og D. T. M. har tilhørt Dorte Thott, en datter af Holger Thott og Helvig Rosenkrantz; hun blev indskrevet i klosteret 1700, og kisten er vel fulgt med hende. Bogstaverne udsiger, at våbenerne er Dorte Thotts fædrene og mødrene.

Ved østvæggen står der et udskåret renæssanceskab, som først i 1894 er kommet til klosteret. På de øverste skabsdøre er der allegoriske udskæringer; den til venstre forestiller det kendte ärvägenhedens symbol: tranen, som med den ene løftede fod holder en sten; er fuglen ved at slumre ind, vækkes den ved, at foden løsner sit greb om stenen, og vågner op til fornyet vagtsomhed. Udskæringen på skabsdøren til højre skal være et symbol på bønnen: et alter, hvorpå der ligger et hjerte. Over

Kapellet.

Fot.: E. Moltke.

trænen står der: viglati(!), og over alteret med hjertet: orate, d. v. s. våger og beder.

På første sal i søndre sidefløj er der gennem en lille rundbuet dør adgang til kapellet eller kirkesalen. Det er et lyst tiltalende rum med fladt gipsloft; en anelig prismekrone beregnet til levende lys hænger ned fra midterfeltet. To rækker kirkestole optager det meste af gulvpladsen. Altertavlen og prædikestolen er prydet med udskæringer i en sen bruskbarok uden større kunstnerisk interesse. På altertavlens topstykke er malet det juelske og ulfeldske våben og initialerne HNJ og FMVF (herr Niels Juel og fru Margrethe Ulfeld).

På alterbordet står der to svære messingstager af svulmende baroktype; tiden c. 1700. Det sølvbeslåede bind om alterbogen er skænket af Margrethe Ulfeld 1701.

I kapellets nord- og sydvæg er udsparet to skabsrum forsynet med glasdøre, i det ene hænger en smuk messehagel fra c. 1700, i det andet skab opbevares bl. a. en stor og værdifuld samling af ligprædikener, især fra 1700-årene. Det var ofte meget anselige og fornemt udstyrede bogarbejder, som kostede en lille formue. Trykningen af ligprædiken over generalløjtnant Niels Rosenkrantz — for at tage et eksempel — kostede Berte Skeel ikke mindre end 1200 rdl., men det er også et pompøst værk i folio med et kobber foran af den afdøde, efterfulgt af ikke færre end 324 sider.

Døbefonten er et nyere arbejde af træ. Dåbsfadet et sydtysk arbejde fra c. 1550; i bunden ses en fremstilling af Jomfru Mariæ bebudelse.

Der findes i kapellet et bemærkelsesværdigt lille kunstværk. I den ene vinduesniche ud mod gårdspladsen hænger der i en våbenprydet glaskasse et lille krucifiks af ben fra c. 1525. Kristusfiguren er et dygtigt og fint gjort stykke billedskærerarbejde. Korset hæver sig over en fremstilling af Golgata-højen, hvor som sig hør og bør Adams kranie ligger ved korsets fod; for at Jesu blod, da det nedflød ad korstræet, kunne udgydes som en frelsende strøm over den faldne menneskeslægts stamfader.

Golgata-højen med korset bæres af et sarkofagliggende fodstykke af buksbomtræ smykket med Friis'ernes våben (tre egerne) båret af to putti. På fodstykket står med fordybede, forgyldte bogstaver: SPES MEA CHRISTUS D. JOHAN FRYSIUS CA[N]CELARIUS ETC 1546 (Christus er mit håb. Herr Johan Friis kansler). Det drejer sig om Christian III's bekendte rigsråd og kansler, herren til Hesselager, Borreby og Hagedsted, død 1570.

Glaskassen, hvori krucifikset opbevares, bærer øverst to Rosenkrantz'-våbener flankeret af Skeel- og Krabbe-våbener, Erik Rosenkrantz' og hans tre hustruers: Margrethe Skeel, Mette Rosenkrantz og Margrethe Krabbe. Nederst på kassen står der en indskrift:

»Christi kaars for Christi Skyld mand bør at ære,
Christo self oc ey hans kaars bør paa kaldet være«,

og derunder H. Erich Rosenkrantz.

På kassens bagside er malet et hvidt, oprullet papirark beskrevet med sorte bogstaver:

»Dette Crusefix med Bierg oc Waaben hafver Candsellen Her Johan Fris til Baareby oc Hessellagen skaared med sin egenn Hand, oc er af Fruu Margretta Krabbe sal. Her Erich Rossenkrandzes gifved til Jamfruu Claasteredz Kirke.«

Erik Rosenkrantz til Rosenholm m. m. var søn af Holger Rosenkrantz den Lærde, han blev høj embedsmand, var en tid ambassadør hos Cromwel. To hustruer døde, »dog blev den bitterhed eet og et halvt år derpå fuldkommen sødgiort ved den dydefulde frue Margrethe Krabbe«. Hun døde 1716. — At krucifikset skulle være skåret af kansleren, er med rette blevet betvivlet; det bærer ikke præg af at være en amatørs arbejde. —

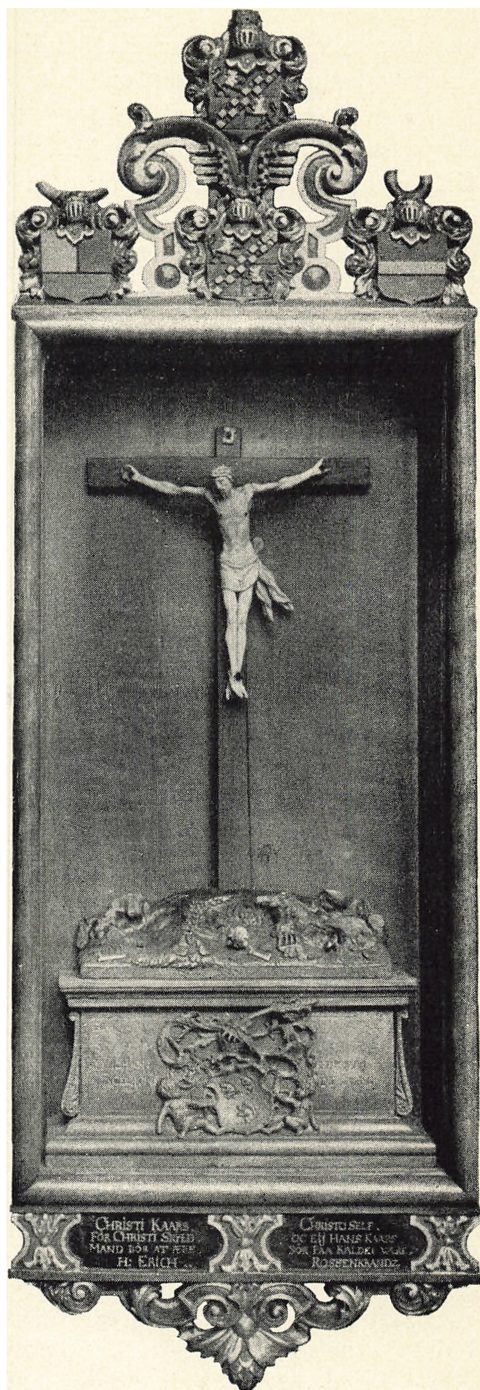
På kapellets østmur er ophængt mindeskjolde for to priorinder: E. v. Hedemann (f. Holck) 1871—1880 og C. Schaffalitzky (de Muckadell) 1880—1885. Her er også indsat en smukt formet indskriftstavle af gotlandsk kalksten, den har tidligere siddet i Sct. Andreas' Kapel i Roskilde Domkirke, som engang var klosterets gravkapel. Øverst på stenen ses Rosenkrantzernes og Skeelernes hjælmede våbener. Indskriften lyder:

»Høyædle og welbaarne Frue Berte Skeel, sal. General-Leütnant Her Niels Rosenkrantztes til Zelsøe haver kiøbt og betalt dette Capel af Roschilde Domkirche og gifvet med all sin Brug til Roschilde Jomfrue Klo-

ster, som det nu forefindes med Be-grafvelse, Stolestæd og Pulpitur, som saalænge Jomfru-Klosteret er til skal høre det til efter Kongl. Confirmation Anno 1700.«

Det gik med dette kapel som med så meget andet, der er indstiftet »til evig tid«. Allerede i 1758 foretoges den sidste begravelse i kapellet. Der var da indsat 28 kister; 13 læderbetrukne kister med inskriptionsplader af bly skal have stået i selve kapellet, mens resten var anbragt i dets kælder. I 1828 blev alle disse kister fjernet fra kirken og nedgravet på domkirkegården. Samme år fik klosteret skøde på en begravelsesplads på Gråbrødre Kirkegård — den nye kirkegård udenfor byen — kaldtes den dengang. Det er den samme enkle, men stemningsfulde gravplads, klosteret endnu benytter. Først i 1870'erne begyndte man at anbringe sten på gravene, i mellemtiden var kendskabet til et par af begravelserne helt gået tabt.

I klosterets kapel i domkirken var der foran kisterne et stolestæde til konventualindernes piger og et pulpitur, en opbygning af træ, hvor klosterdamerne havde deres pladser under gudstjenesterne; men da man ikke kunne høre prædikenen her, blev der i 1705 bygget et nyt pulpitur, en stor og skæmmende »størekasse«, øverst oppe i arkaden under kongestolen. Her sad det, indtil domkirkens værge Steen Friis i 1850 tog fat på de store, ikke lidt revolutionerende restaureringsarbejder. Fra første færd erklærede den temperamentsfulde domkirkeværge både klosterets og de to andre pulpiturer i kirken skånselsløs krig, og i 1861 måtte

Krucifikset fra c. 1525.

Fot.: E. Moltke.

klosteret — omend det skete nødigt — give slip på sit pulpitur. Til erstatning har det fået en godt beliggende lukket »stol« oppe i nordre omgang ved siden af Christian IV's kongestol.

Pulpituret var smykket med malerier med to våbenmærker på hver, der nævnes fire sådanne billeder med følgende våben: Skeeler og Ruder; Ulfstander og Jueler; Friiser og Rosensparre; Krabber og Rosenkrantz, de er nu ophængt i hovedbygningens trappegang, hvor der desuden findes tre lignende malerier med følgende våben: Gyldenstjerner og Biller; Kaaser og Podebusk; Langer og Løcker.

I gamle dage havde klosterdamerne iøvrigt ikke behøvet at begive sig hen i domkirken for at overvære gudstjenesten, det kunne de gøre i deres eget kapel derhjemme i klosteret. Lige siden stiftelsen har Himmelevpræsterne besøgt præstegerningen ved klosterets kapel. Alle Himmelevpræster kaldes til også at være præster for klosteret; for bl. a. at kunne være delagtig i indstillingen af en ny præst, har klosteret ret til at besætte een plads i Himmelevs menighedsråd.

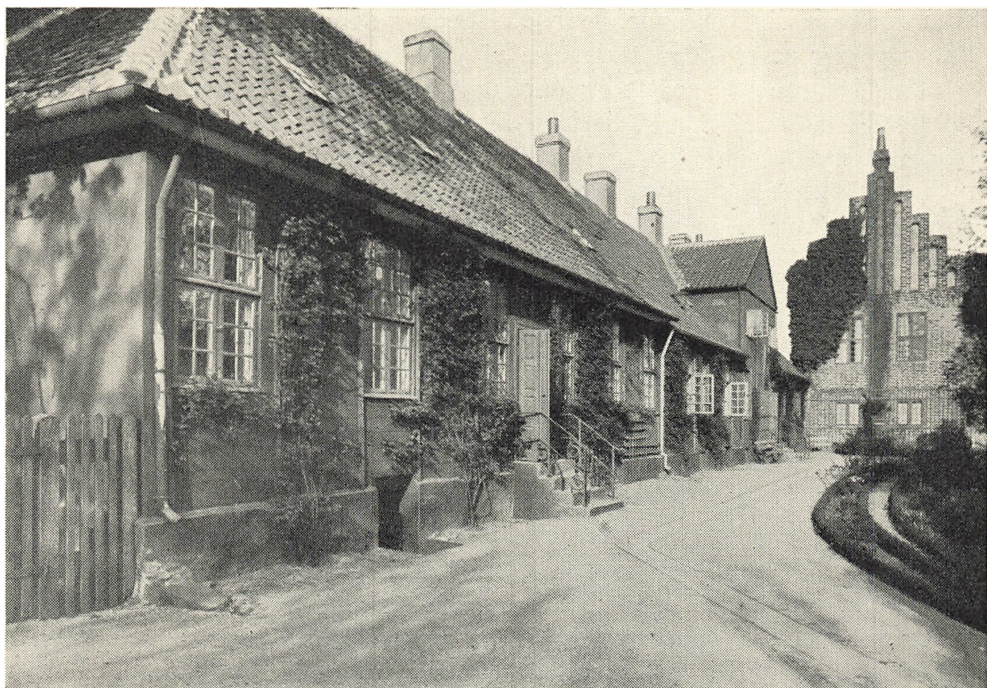
Oprindelig holdtes der gudstjeneste i klosterets kapel hver søndag, senere blev det til hveranden, siden første verdenskrig er det indskrænket til den første søndag i hver måned. Menigheden omfatter alle på klosterets grund boende personer, og alle kirkelige handlinger udføres i kapellet. Der er adgang for alle til gudstjenesterne.

Tidligere udgjorde klosteret og dets omgivelser et distrikt for sig selv, Roskilde Jomfruklosters Sogn, et sandt miniature-sogn, som fra c. 1737 til 1871 var anneks til Himmelev. Regeringen ønskede imidlertid dette forhold ændret. Da klosteret forud havde fælles præst med Himmelev, ville patronatet ganske naturligt helst i forbindelse med dette sogn. I 1871 blev det bestemt, at klosteret og dets område sammen med Himmelev Sogn skulle udgøre een samlet sognekommune.

Kommunalt danner klosteret en enklave i Roskilde, som, efter at jorden er solgt fra, nu er helt isoleret. Ejendommeligt nok dannede de nedrevne Klosterhuse en enklave i enklaven, idet de — ligesom iøvrigt endnu opsynsmandens hus i Berte-Margrethes Anlæg — hørte til Roskilde Kommune.

I ældre tid lå klosteret også under en særlig jurisdiktion, det såkaldte Sct. Jørgens Birk; dette nedlagdes i 1809, og siden har klosteret hørt under »Lejre Herred«, som udgjordes af Sømme og Voldborg Herreder, nu 4. retskreds.

I det ydre står hovedbygningen praktisk talt, som da den blev opført. I det indre er der i tidens løb foretaget forskellige ombygninger af rummene, hvad dog ikke har forringet bygningens værdi som historisk mindesmærke, da både trappepartiet og de to væsentlige rum, riddersalen og kapellet er blevet bevaret. Restaureringer kan naturligvis ikke undgås; i 1855 og i 1891 blev klosterkirken istandsat, og i 1890—91 blev riddersalen

Juelernes hus.

Fot.: Kr. Hude.

underkastet en omhyggelig restaurering under ledelse af en af vore fineste arkitekter, nemlig professor Martin Nyrop.

Vestlig for den gamle hovedbygning, stødende op mod dennes nordvestre hjørne, men uden at være sat i forbindelse med denne, lå tidligere to bindingsværkshuse, som begge i daglig tale benævntes Juelernes Hus. Nærmest hovedbygningen lå et hus med en stor gavlkvist og vest for dette, med gavl mod gavl, lå det andet. På det førstes plads mener man, at der en kort tid har ligget en bolig, som Margrethe Ulfeld skal have ladet bygge for de fire Juelske konventualinder — deraf navnet »De Juelers Hus«. Op mod denne bygning har så Berte Skeel engang mellem 1714 og 20 ladet opføre det vestligste hus, beregnet for de to konventualinder af den Scheel-Plessenske familie. Allerede i 1729, efter kun at have stået i få år, blev det gamle Juelske hus nedrevet og det med gavlkvisten bygget, som så sammen med det Scheel-Plessenske stod lige til 1906.

På Rach og Eegbergs — iøvrigt ret skematiske — billede ses de to huse med hver sit tagværk, senere er de — hvad vel også var mere praktisk — blevet forbundne.

Hvor nu den åbne gårdsplads breder sig foran den gamle hovedbygning var der tidligere en beplantning, som delvis skjulte Juelernes Hus. Man skulle helt hen foran hovedbygningen, førend de to bindingsværkshuse åbenbarede deres idyl. Sommerdage, når de hundreder af gule roser,

som rankede sig op over de rødkalkede vægge, udsendte deres vellugt, fik man her en sjælden oplevelse af ynde og nuets forglemmelse.

Men husene var gamle og dårligt indrettede; da en grundig istandsættelse ville blive for dyr, besluttede patronatet at lade dem nedrive og bygge et nyt hus med 8 treværelses lejligheder.

I arkitekt Jens Ingwersen fandt man den rette mand, som ville bestræbe sig for at søge kloster-kompleksets præg af gammel hygge, soliditet og fornemhed bevaret. Opgaven at føje et nyt hus til den gamle hovedbygning var ikke let. Eet stort hus ville virke alt for dominerende, arkitekten valgte derfor at opføre en trefløjet bygning, i udseende ret tæt op ad den gamle hovedbygning; det var en god, men dristig løsning, som dog er faldet heldig ud. En fremtidig udvidelse kan lægges som en fløj vinkelret på den nye hovedbygning nordfaçade ud for trappepartiet, der er bygget med dette for øje.

For at gangene i det nye hus ikke skal virke for lange, er de blevet opdelt ved hjælp af spidsbuer muret af kridt- og munkesten. Farvespillet mellem de dybrøde munkesten og den gullighvide kridtsten er overalt i det indre benyttet til at skabe liv og afveksling. Også forskelligt farvede ruder er taget i anvendelse: køligt virkende katedralglas og sollys-illuderende gult glas. Dørene er blålazerede på sølvbund og har de nydeligste malmhåndtag, små egerne, som med forpoterne fatter om en nød. Efter gotikkens art er trappepartiets kridtstens-kapitæler rigt og fantastisk varierede.

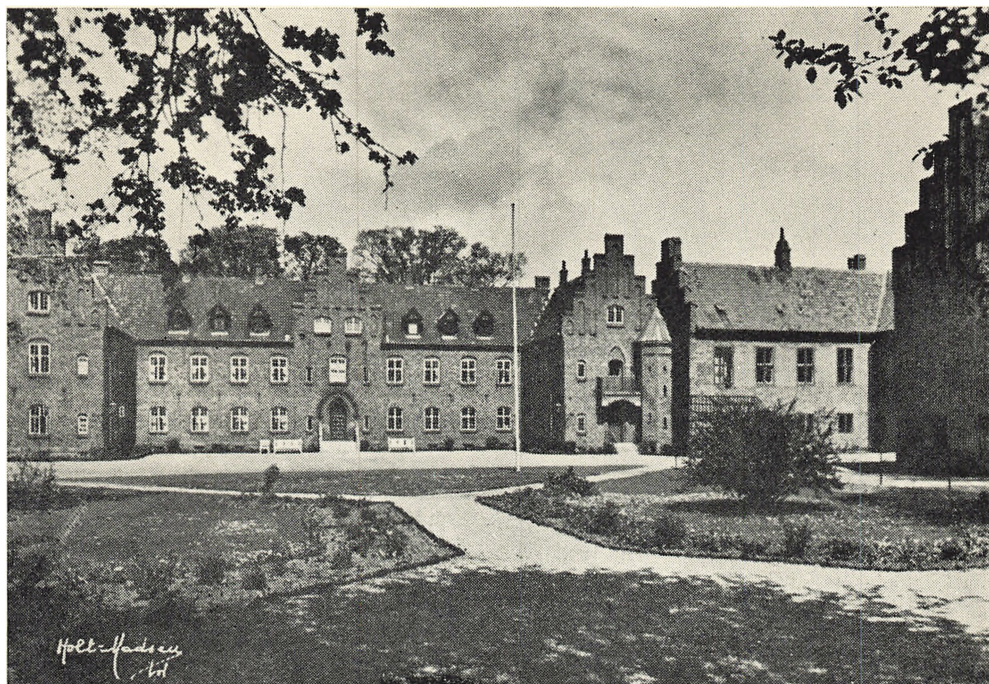
En af skavankerne ved Juelernes hus, at beboerne i al slags vejr skulle udenfor for at nå over i hovedbygningen, er naturligvis nu afbødet; der er fra stueetagen i den nye hovedbygning direkte indgang til den gamle. Den nye hovedbygning blev afleveret den 28. november 1907. Dens hoveddør er prydet med patronernes våben, det Juelske og det Skeelske.

Samtidig med den nye bygnings opførelse blev pladsen foran begge hovedhusene reguleret. Her blev der frit og åbent, da den gamle klosterforvalterbolig forsvandt; den nye var allerede i 1901 efter tegning af arkitekt Bergmann blevet bygget oppe ved Algade.

Kort efter klosterets stiftelse tog man fat på at arrondere dets område ved hjælp af forskellige mindre grundkøb, dette gjaldt både avlsgårdens marker og klosterets nærmere omgivelser.

Ud mod Sct. Pederstræde blev der erhvervet en strimmel jord, så der om klosterets gårdsplads kunne rejses et plankeværk med port, sådan som Rachs og Eegbergs billede viser det; i den længste tid har klosterets grund været heget med plankeværker, det er først i nyere tid, at der er bleven rejst solide hegsmure.

Den meste tid har klosteret haft sin hovedindkørsel fra Sct. Pederstræde, og der var ingen forbindelse med Algade, hvorfra en strimmel bygrunde holdt klosteret på afstand. Denne strimmel, Sønderhavevænget kaldet, blev dog allerede på et tidligt tidspunkt afkøbt byen; det er

Den nye hovedbygning.

Fot.: Holt-Madsen.

arealet bag den røde mur mod Algade, hvor der for tiden er køkkenhave, og hvor forvalterboligen ligger. Først langt senere, i 1866, blev der lavet indkørsel fra Algade.

Ikke alene kommunalt danner klosteret og dets nærmeste omgivelser en enklave i Roskilde By. Det ligger der stadig som et fremmedlegeme, et herregårdskompleks løftet ud af sine naturlige, frie omgivelser og flyttet ind til en by. Til at begynde med var der rigelig med luft imellem herregården og den tilgrænsende købstad; men i tidens løb er denne blevet ret nærgående, og efter at Roskilde Kommune har købt klosterets jord, har den næsten helt omklamret bygningerne. Dog hævder klosterkomplekset sig stadig som selvstændig enhed.

Man skal ned ad en herregårdsallé, den være nok så diminutiv, for at nå frem til hovedbygningerne. Som sig hør og bør ligger der en godsforvalterbolig i tilpas afstand fra »gården«. Gårdspladsen og de store haver, der til alle sider omfatter hovedhusene, holder al for pågående nyfgenhed på afstand, og plantagerne, som de officielt kaldes, lægger yderligere et neutralt bælte uden om de egentlige herligheder.

Haven, der strækker sig nordlig om hovedbygningerne, er på 5 tdr. land (c. 2,8 ha). Den vestlige del er en skovlignende lund beplantet hovedsagelig med kastanie, ask og elm, mens den øvrige del er udlagt med plæner og blomsterpartier eller beplantet med frugttræer. Mod øst er der en høj,

Klostermarken; den midterste dam med hus til svaner. — Efter radering af Hans Jansen, betitlet:
 »Fra Klostermarken ved Roskilde. December diset Luft«. 1889.

hvorfra der endnu er nogenlunde fri udsigt — tidligere må den have været meget smuk. En høj i havens nordvestre hjørne — Sølyst blev den kaldt — har ikke mere nogen udsigt, træer og bebyggelse har taget den.

I klosterets have, op ad muren mod Sct. Pederstræde, er anbragt fragmenterne af to gravsten fra 1500-tallet, begge af gotlandsk kalksten; de er kommet til klosteret andetsteds fra. På den ældste fra c. 1520 kan af den latinske indskrift med middelalderlige minuskler endnu læses »— — sin hustru Dorothea — —«; i midtfeltet spores rester af et hjælmet våben. Den anden stens indskrift beretter på dansk, at den er lagt over en borger, som døde 1585. Langs siderne er der kannelerede pilastre, ved hjælp af disse lader stenen sig henføre til den såkaldte »Roskilde højrenæssance-mesters« værksted.

Klosteret synes at have ejet en ejendommelig tiltrækningskraft for gamle gravsten. Da avlsgårdens forpagterbolig i 1937 blev revet ned, opdagede man, at den udvendige stentrappes afsats havde bestået af en stor gravsten, som lå med bagsiden opad. På dens velbevarede forside er indhugget i relief en bikube, flidens symbol, og indskriften over rådmann Jürgen Müller, f. 1750, d. 1823. Stenen er altså forholdsvis ny og er blevet lagt over en prominent Roskilde-borgers grav; så meget mærkeligere er den hensynsløse behandling, den har fået. På klosterets foranledning er

Thepavillonen på Møstingholm i Klostermarken.

Fot.: Kr. Hude.

det enkle og smukke gravminde overgivet til Gråbrødre Kirkegård, hvor det er blevet anbragt på kapellets sydvæg.

Den ældste del af plantagen, Klostermarken, er på 6 tdr. land (c. 3,3 ha). Indtil 1819 lå arealet hen som græsningsjord, hvor der voksede en del aske- og elmetræer; det nævnte år blev arealet beplantet til et parkanlæg. Klosteret har altid vist Roskilde By den venlighed at åbne adgang til det smukke anlæg, som i mange år var det eneste beplantede terræn, roskildenserne havde til rådighed.

Der er i Klostermarken tre fiskeparker; den midterste af dem benævnes Møstingholms Parken efter det lille næs, Møstingholm, der løber ud i den. Sit navn har næsset fået til minde om Christiane Henriette Louise Møsting, som var priorinde på den tid, da Klostermarken blev beplantet. Frk. Møstings broder var den kendte geheime-statsminister J. S. Møsting, som i de vanskelige år efter statsbankerotten fra 1813—31 ledede landets finanser.

På Møstingholm er der rejst et smukt lille mindesmærke, en enkelt og ædelt formet sten. På dens forside er under en egekrans i svagt relief indhugget en indskrift — et ægte barn af en følsom, en længst forsvunden tid:

Betty Lüttichau
Her, hvor Din daadrige Sjæl fra
trættende Syssel fandt Hvile,
Her, hvor din styrende Haand
tryllede Yndighed frem,
Smerteligt møder Dit Savn, dog
trøstende Tankerne ile
Hisset bag stjernefulde Blaae, dér
fandt Du Roe og Dit Hjem.

På stenens venstre side står med romertal: født den 27. maj 1790 og på den højre: død den 20. juni 1841. — Hendes fulde navn var Helene Cathrine Betty comtesse Lüttichau, og hun var priorinde fra 1822 til sin død. Hendes indsats ville — til trods for mindesmærket — være gået helt i forglemmelse, var den ikke bleven fastholdt af en samtidig, nemlig af ingen ringere end Roskilde-historikeren H. Behrmann. Han skriver i sin Roskilde-bog fra 1832 om: »den saakaldte Klostermark, som den nuværende Priorinde for Frøkenklosteret, Comtesse Lüttichau, har omskabt fra et Øde til et Eden. Lidt Buskage, daarligt Græs og raadnede Fiskeparker indtoge for endnu faa Aar siden Pladsen, hvor der nu er de dejligste Spadseregange i en engelsk Lysthauge: Fiskeparkerne, hvori før Skruptudser, Frøer og Vandkalve havde deres Ophold, ere rensede, og nu besatte med Karper, Karudser og andre Fiskesorter«.

Klostermarken må altså, siden den blev anlagt, være gået i forfald, og det er Betty Lüttichaus fortjeneste atter at have bragt den på fode. Man bør mindes hende, når man færdes i den »engelske Lysthauge«, glæder sig over bøgerne, som her er de første til at folde sig ud, og morer sig med at betragte fuglene og fiskene i dammene.

I 1849 blev der på Møstingholm opført en lukket thepavillon til afbenyttelse for klosterets damer. — Det lille næs er den eneste del af hele parkanlægget, som er reserveret klosteret, og den var tidligere effektivt afspærret fra den øvrige del af Klostermarken. I gamle dage, som man siger, levede Møstingholm med i årstidernes skiften. Ved vinterens komme blev Betty Lüttichaus mindesmærke gemt i et træhylster, og thepavillonens gik i hi bag lukkede døre og tætte skodder. Hvert forår afslørede atter mindestenen, og pavillonens åbnede for sine bortgemte herligheder. Fra gangen i Klostermarken så man over til Møstingholm og dens pavillon som til et forjættet land; ingen uvedkommende kunne komme derover, og ingen tænkte sig muligheden deraf. Men det var dog tilladt at kigge derover og beundre pavillonens med dens festligt røde vægge og de fine, hvidlakerede møbler, og følge billedet af den brunliggrønne vandflade gengivet i det guldindrammede spejl.

Den nordlige del af Møstingholm danner et lille, vel nok kunstigt, højdedrag, hvorfra der stadig er et smukt kig ud mod Himmelev Kirke, og hvorfra trods megen bebyggelse fjorden endnu kan skimtes.

Klostermarkens damme kunne tidligere ad naturlig vej vandføde sig

Louise Kilde. 1907.

Fot.: Kr. Hude.

selv; men den udtørring af jordlagene, som har fundet sted i de senere årtier, har også her sat sig spor. Først blev det nødvendigt at sætte en artesisk boring i den øverste park, næste stadium blev et elektrisk pumpeværk; nu giver heller ikke det mere en dråbe vand, og parken er næsten tørlagt.

I begyndelsen af dette århundrede fik klosterets plantager en højst kærkommen udvidelse. I 1904 blev et areal, nordlig for den gamle Klostermark og stødende op til denne, indhegnet og beplantet, efter en smuk plan udarbejdet af anlægsgartner Galschiøtt, for med tiden at indgå som et led af klosterets parkanlæg. Den nye beplantning blev døbt Berte-Margrethes Anlæg til minde om klosterets to stifterinder. Det er på ca. $4\frac{1}{3}$ td. land, halvdelen var mark, der blev indtaget fra hovedgården, mens resten udgjordes af den såkaldte Brudeeng, et areal sydlig for Sct. Agnes Husene, der lå hen som fri tumleplads for ungdommen. Her lå Sct. Agnes Klosters gamle fiskedamme som udtørrede sænkninger i terrænet, de blev nu atter levendegjort med vand og fisk og forskønnet gennem udplantning med forskelligt farvede åkander.

Klosteret har siden 1919 haft en ordening med fiskeriforpagter N. P. Plæhn om til stadighed at holde alle anlæggenes damme i orden og forsynede med forskellige fiskearter. Mangel på vand i den øverste af Klostermarkens damme og de hårde frostvintre har desværre gjort det af

med karperne og de livlige og smukke guldemter. Men i den største af Berte-Margrethe Anlæggets damme — åkandedammen — er en bestand af almindelige guldfisk ved at vokse sig store og røde. Klosteret har stillet en del af Berte-Margrethes Anlæg til rådighed for det ørredopdræt, som »Foreningen til Ophjælpning af Fiskeriet i Roskilde Fjord« allerede i en længere årrække har drevet. Ørredyngelen, der tidligere blev udsat i åer og vandløb, som fører mod fjorden, udvikles nu i bassiner i Berte-Margrethes Anlæg til såkaldte sættefisk, store nok til at blive sat direkte ud i fjorden. Gennemsnitlig udklækkes der c. 100.000 stk. ørredyngel årlig.

Især den nordlige del af Berte-Margrethes Anlæg med dammene, de store, gamle træer, vandløb og stier, der snor sig lunefuldt, er meget smuk og særpræget. Og hvilke glæder kan ikke fuglevenner forskafe sig her.

På klosterets tidligere område ligger Roskildes yngste kilde, som har nær tilknytning til stiftelsens beboere. Det er den lille Louise Kilde, som nu ligger i Folkeparken lige uden for Klostermarken. Det er en konventualinde, som på egen bekostning har ladet kildens smukke og enkle grotte opbygge, nemlig Susanne Louise Christiane v. Wimpffen, som var født 1807 og døde i klosteret 1872. Da kildegrotten omkring århundredskiftet var bleven ødelagt, idet nogle bølleagtige personer delvis havde demoleret stensætningen, var det også en klosterdame, der bekostede istandsættelsen, nemlig en broderdatter til kildens opbygger, Louise Vilhelmine Elisabeth v. Wimpffen, født 1842; hun fraflyttede klosteret i 1915 og er i 1931 afgået ved døden.

Da Louise Kilde i sin tid lå som en nænsomt tilrettelagt del af naturen, i det frie urydde mellem Hesteparken og klosterets marker, var det den pureste idyl. Inden kilden fik vandværksvand lagt ind og dens omgivelser blev friserede, havde den ikke vanskeligt ved at bringe poetiske sind i stemning. Her er et par pæne strofer af et lille anonymt digt fundet i et Roskilde-blad i 1924:

Og Kildens Risletoner smaa,
de lyder blødt og stille,
det er, som Pan i Græsset laa
og blæste mig en Trille.

En fredfyldt Plet, et dejligt Sted,
naar Sindet søger Hvile;
men du maa gaa med stille Fjed,
Idyllen bort kan ile.

Hvor mange, især ældre, roskildensere ejer ikke en hel fond af minder fra klosterets marker og plantager, fra ungdommens skøjteløb på Klostermarkens damme og fra senere års spadsereture i de prægtige anlæg, ture, som tidligere kunne forlænges ud over klosterets marker, nordpå ad den højtliggende markvej forbi de krykkende småhytter eller ad den smalle sti gennem modnende korn ud til Himmelev Mose, dengang et dejligt frit stykke natur.

Markerne er ikke mere marker. Udstykningen går sin gang, veje udstykkes — kun alt for lige — og huse skyder op; den gamle skønhed viger, ikke for en ny, men for noget uomgængeligt.

Endnu ligger selve klosteret der bag sine røde mure. En institution fra en gammel tid, men med hel god forståelse for en ny.

To storslået anlagte kvinder skabte for 250 år siden på eget initiativ og for egne midler en stiftelse beregnet på vanskeligt stillede kvinder af deres egen stand. Det var et meget betydeligt indgreb, næsten noget af et revolutionært skridt, da statutterne for 125 år siden blev ændret, så der i klosteret ikke alene optoges adelige damer, men fremtidig også døtre af mænd, som ved dygtig indsats havde erhvervet sig fremtrædende stillinger i samfundet. I nutiden er vejen åben for enhver til at arbejde sig op til f. eks. departementschef, dommer, statsadvokat, stiftsprovst, oberstløjtnant eller professor og derved få ret til at lade sine døtre indskrive i Roskilde adelige Jomfrukloster.

Tænker man på de uhørte skandaler, som nedbrød Maribo Kloster, er det godt for Roskildes vedkommende helt at kunne melde hus forbi; i de 250 år, Roskilde adelige Jomfrukloster har bestået, er der ikke forefaldet een eneste episode, som kunne plette nogens ære.

Gennem lange tider havde kvinderne kun to muligheder, enten ægteskabet eller slet ingen ting. Først den nyeste tid har ændret dette forhold, og klosteret har forstået at indstille sig derefter. Det yder nu bolig og et mindre pengebeløb til et antal damer, som enten allerede har ydet deres indsats i livet eller stadig har deres arbejde uden for klosteret eller i dette. Klosteret kan nu, i Modsætning til tidligere, nærmest betragtes som en alderdomsforsorg — ved private midler opretholdt i noget videre rammer end de sædvanlige.

Også på andre punkter har klosteret kunnet indstille sig efter de ændrede forhold og synsmåder. Det er allerede omtalt, at dets parkanlæg altid har været stillet til rådighed for Roskildes beboere; med samme gæstfrihed har klosteret i de senere år åbnet sine døre for alle, der ønsker at bese og glæde sig over dets to repræsentative rum, riddersalen og kirken; og ved udstillinger i Roskilde er man ikke veget tilbage for at udlåne selv de fineste kostbarheder.

Endnu eet og ikke det mindst vigtige. Da Roskildes udvikling nødvendigvis måtte kræve en udvidelse mod øst og mod nord ind over klosterets arealer, mødte ønsket om køb ingen modstand fra klosterets side.

Roskilde By har kun haft grund til at være tilfreds med, at de to damers øjne i sin tid faldt på den lille herregård i dens østre udkant, da de ville skabe et adeligt jomfrukloster.

ARTHUR FANG.

Inspektør, cand. mag. Jørgen Paulsen, Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, har velvilligt stillet oplysningerne om riddersalens tre udstyrskister (s. 28) til rådighed.

En indgående forklaring på de fire våbenskjolde (afbildede s. 7) ville her føre for vidt, derfor blot følgende oplysninger: *Juel*: guld-stjerne over tre sølv-bølger på blå bund (Juul [s. 28]: sølv-lilje på blå bund). — *Ulfeld*: rød valravn på hvid bund; på hjelmen en rød ulv; valravnen el. gam er et fabelvæsen, halv ulv halv ørn. — *Rosenkrantz*: fire felter med skiftevis rødt og blå; på hjelmen en krans af røde og hvide roser samt vesselhorn med påfjer. — *Skeel*: øverste felt hvidt og rødt, nederste felt blå; de to svanehalse holder en gylden ring med blå sten.

Litteraturhenvisninger.

Udover den almindelige Roskilde-litteratur anføres følgende skrifter:

Sortebrødre-kloster: Vilh. Lorenzen: De danske Dominikanerklostres Bygningshistorie 1920. Danmarks Kirker, Københavns Amt (1944) I s. 159 f.

Roskilde adelige Jomfrukloster: C. C. Haugner: Maribo Historie I—II 1937. Vilhelm Skeel: Optegnelser om Roskilde Adelige Jomfrukloster 1867; samme: Fortsatte Optegnelser om do. 1877. Christen Skeel: Fortsatte Optegnelser om Roskilde adelige Jomfrukloster 1917. Louis Bobé: Roskilde adelige Jomfrukloster 1699—1899. Tycho de Hofman: Historiske Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd I—III 1777—79. S. Stern: Beskrivelse over Kbh. Amt (1838) III s. 272 f. Om kapellet: Danmarks Kirker, Kbh. Amt (1944) I s. 115 f. Om pulpituret: Steen Friis utrykte dagbøger, billede af domkirkens indre med pulpituret findes i Traps Danmark 1. udg. (1858) I. Om den nye hovedbygning: Jens Ingwersen, »Architekten« 19. sept. 1908.

Begravelserne: Louis Bobé: Bremerholms Kirke 1920. Nicolai Jonge: Københavns Beskrivelse 2. bind, forfattet i 1780'erne, trykt 1945. Georg Borup og Peter Linde: Vor gamle Hovedstad 1929. Chr. Axel Jensen: Fra Københavns Bymuseum, Nicolaisamlingen, »Illustreret Tidende« 15. April 1923. Omkostningerne ved Niels Rosenkrantz's Begravelse i »Danske Samlinger« V 1869—70. Hiort-Lorenzen: De nye kongelige Gravkældre i Roskilde Domkirke, Kirkehistoriske Samlinger 5 R. VI 1911—13.

SAMLING AF MALERIER OG TEKSTILER

*

I en ligeledes i år udkommende katalog (Portrætterne i Roskilde adelige Jomfrukloster, udg. af den Ikonografiske Kommission) gør jeg på mere videnskabelig basis rede for klosterets kunstsamling. Med det foreliggende skrift er det mit formål at gøre klosterets beboere, besøgende og andre interesserede mere intimt fortrolige med den kunstskat, der er samlet indenfor dets mure. Mange, alt for mange af de gamle malerier er i tidens løb forsvundne, nyt er kommet til, desværre ofte kun i form af kopier efter portrætter andetsteds, alt i alt er det dog en samling af så megen historisk og kunstnerisk interesse, at den synes mig nærmere omtale værd.

I de gængse kataloger er portrætter ofte kun navn og data i telegramstil. Det, jeg her tilstræber, er ganske formløst og usystematisk at gøre portrætterne levende for beskueren ved at vise, at de forestiller mennesker, der ligesom vi selv har levet et liv fuldt af arbejdsglæde og afmagtsfølelse, af lyssind og bitterhed. De fleste af dem har gjort deres gerning her på stedet og sat deres præg. Det man kunne kalde klosterets sjæl, dets ånd og essens, er summen af alle de tanker og følelser, der er opsamlede her gennem århundreder, storsindede eller småtskårne tanker, varme eller umilde følelser, sådan som vi endnu kan læse dem ud af de gamle portrætters træk, og som vi den dag i dag læser dem ud af vore omgivelserns udtryk.

Men et maleri er mere end det, det er levende hænders værk. En kunstner giver ofte mere af sig selv i sit billede end af den model eller det emne, han fremstiller. På den måde kan vi finde frem til to individualiteter i et billede. Thi der dirrer endnu noget af den skabendes glæde i hvert maleri. Enhver, som skaber, føjer sin lille arabesk ind i universets mægtige gobelin, som en slags personlighedens signatur, og afbetaler derved noget af sin gæld til livet.

Hvis det gennem ovennævnte katalog og gennem den følgende, skal vi kalde det „kaminpassiar“ om klosterets kunstgenstande, lykkes mig at vække interessen for også denne side af husets gamle historie, håber jeg derved at afbetale noget af min store gæld til denne af storsind skabte og i trofasthed videreførte institution.

» Vi ville under evig forbandelse og Guds retfærdige hævn og straf overantvorde alle dem, som noget af det som klosteret allerede givet er, eller herefter af nogen givis, fratager eller fravender«. Disse dystre ord udgør § 2 i klosterets statutter, og de rinder én i hu, når man studerer dets kunstneriske løsøres historie. Sjældent er vist kunstsamlingerne i en traditionsbunden institution undergået sådanne svingninger som i Roskilde adelige Jomfrukloster. Til tider er udskiftningen sket på ganske legitim omend hårdhændet vis, som da man i 1823, for at kunne anskaffe nyt sølvservice, for kun 340 speciedaler solgte 727 lod sølvgenstande til omsmelting, deriblandt højst sandsynlig de spejle, kander og stager m. m., som stifterinderne ifølge en af Berte Skeel i 1709 egenhændigt forfattet fortegnelse havde skænket klosteret. I statsbankerottens kølvand skiftede jo mangt og meget ejermand. Det eneste sølv, som overlevede disse transaktioner, er alterkalken og disken i kapellet, en gave fra stifterinden Margrethe Ulfeld og signeret med hendes og hendes ægtefælles våbener, hvilket viser, at kirkens løsøre gik ram forbi, da man skilte sig af med alle de genstande, som sikkert nu ville have fået samleres tænder til at løbe i vand.

Det er dog især med hensyn til klosterets malerisamling, at de vekslende tiders inventarfortegnelser viser rent ud forbløffende svingninger. Billederne synes i det første halvandet hundredår at være fløjet planløst ud og ind uden mindste sans for pietet. Hvad mener man f. eks. om, at det end ikke vides, hvor de i en inventarliste fra 1728 nævnte portrætter af mænd som Margrethe Ulfelds mand Niels Juel, Thyge Brahe, Berte Skeels fader Christen Skeel, Holger Rosenkrantz, Hemming Valckendorff, ja, sandsynligvis endog et portræt af Berte Skeel selv o. m. fl., er havnede. Først fra midten af det 19. årh. har man systematisk søgt at øge og værne om samlingen.

Mens de med forgyldt svinelæder betrukne vægge i klosterets gamle ridersal endnu omkring det forrige jubilæum i 1899 var behængt med malerier med mere tilfældigt dekorativt formål, satte man sig fra det 20. århundredes begyndelse det mål at omdanne salen til, hvad man fristes til at kalde klosterets »anegalleri«, idet man her samlede alle de portrætter, man ejede af stedets skiftende patroner, og foresatte sig så vidt muligt at supplere samlingen med kopier, der hvor erhvervelsen af originaler glip-

pede. Det er blevet til en slags dobbeltradede »kongerække«, idet der stadig blandt patronerne findes en repræsentant for både Berte Skeels og Margrethe Ulfelds slægt. Som en festlig optakt hænger dog til venstre og højre for indgangsdøren malerier af klosterets kongelige protektor, kong *Christian V* (1646—99, konge 1670) [fig. 1] og hans dronning *Charlotte Amalie* (1650—1714) [fig. 2]. Allerede over de kunstfærdigt udskårne og forgyldte rammer — kongens dekoreret med alle tænkelige krigeriske attributter og de heraldiske løver, dronningens med blomster og genier — er der en festivitas, som kaster glans over hele rummet. Ligeså martialsk som kongebilledets ramme virker selve kongens fremtræden. Christian V yndede at optræde som øverste krigsherre og tog også aktivt, omend med ringe held, del i kampene i Skåne i 1676—77. Her ser vi ham stående i helteattitude på en terrasse, hvorfra man ser ud over sundet med Kronborg. Den svære hermelinskåbe er slængt til side, for at man kan se ham klædt i panser og plade. I højre hånd holder han feltherrestaven, mens de kongelige insignier, krone, scepter og rigsæble, er rykket ligesom i andet plan, idet de er anbragt over terrassens stenpostament bag kongen. Efter baroktidens skema udgøres baggrunden af et mægtigt draperi.

Der er noget i arrangementet i alle dets enkeltheder, som forekommer én bekendt. Man mindes på Frederiksborg Slot at have set et lignende billede, malet af den fra Amsterdam indvandrede hofmaler Abr. Wuchters, men rigtignok forestillende Christian V's fader Frederik III, opretteren af den enevælde, som billeder af denne art giver et så imponerende udtryk for. Sammenligner man de to malerier, vil man se, at de punkt for punkt svarer til hinanden. Med andre ord, Wuchters har som den praktiske håndværker, han var — for hvad var kunstnerne dengang andet end håndværkere — holdt storfabrikation af kongebilleder i gang for til enhver tid at kunne betjene markedet. Hans svende blev sat til at male portrætter efter hans udkast, dog med hovedet in blanco, for at mester selv kunne udføre dette, når bestillingen forelå. Nu er der øjensynlig sket det, at kong Frederik døde (1670), inden lageret var opbrugt. Men Wuchters ved udvej, han maler blot efterfølgerens hoved på forgængerens krop og finder afsætning for billedet. Det står ikke klart, om de to kongeportrætter er en gave fra kongen selv, eller om de er anskaffet af stifterinderne som en courtoisie over for klosterets »håndhæver«. De hørte i hvert fald til salens tidligste udsmykning. Det af Wuchters sikkert egenhændigt malede hoved med kongens noget plumpe, men godmodige træk svarer nøje til andre af hans portrætter af Christian V på Rosenborg og Frederiksborg udførte i 1670'erne. Elefantordenen, som på det oprindelige Frederik III-billede hænger ned foran på brystet, har fået den plads på siden, den fremtidigt skulle få, men der er den ejendommelighed ved båndet, at det er ikke blåt, men hvidt, som ellers kun dannebrogordenens bånd er det. Muligvis skyldes det, at kunstneratelieret endnu ikke var tilstrækkelig velbevandret i de nystiftede ordeners reglementer.

Fig. 1. Kong Christian V.
224×122 cm.

Fig. 2. Dronning Charlotte Amalie.

224×122 cm.

Har det virket forbavsende, at kongen møder op i sin faders antræk, er det næsten chokerende at se, at også dronning *Charlotte Amalie* har sit nøjagtige forbillede i et af forgængerens dronning Sophie Amalies portrætter (også det findes på Frederiksborg), denne gang malet af Karel van Mander. Kvinder er ellers ikke stolte af at optræde i en svunden tids aflagte mode. Men også her kan man punkt for punkt finde ligheden mellem de to dronningers billeder. Blot er viften i venstre hånd moderniseret, og der er skabt et udkig bag draperiet over Frederiksborg og slots-søen, så det danner pendant til Kronborg-vuet på kongens billede. At v. Manders oprindelige portræt af Sophie Amalie optræder som forbillede til en pendant af et egenhændigt Wuchters-billede, må ikke undre, når man ved, hvor lidet strengt man i de tider håndhævede den kunstneriske ejendomsret. Det er først det 19. århundrede, som har bragt lidt juridisk orden i åndsarbejderes ejendomsret.

At dronningens hovede lige som kongens er senere tilmalet, ville man kunne slutte sig til selv uden sammenligning med Sophie Amalies billede, det er skruet ret uheldigt på halsen. Men også dette hovede viser en habilere hånd end det svagt malede øvrige portræt. Det er i det hele taget trist, at når vi her ejer billeder fra det højdepunkt i dansk malerkunst, som Karel v. Mander og Wuchters betegner, disse da ikke er første-håndskunst.

Men også andet kan vi læse ud af dette billede af den hessen-kassel-ske prinsesse, der blev Danmarks dronning. Når man taler om den »oldenborgske type« som et særpræg for det 17. århundredes danske konger fra Frederik IV til Frederik VI, må man gøre sig klart, at denne type har lidet slægtskab med de kraftige og pluskæbede ansigtstræk, der støt arves ned fra fader til søn fra Frederik II, gennem Christian IV og Frederik III til Christian V. Ved at studere Charlotte Amalies træk på dette billede står det én klart, at det er den hessen-kasselske islæt, som danner grundlaget for den senere »oldenborgske type«, den vi kan følge i klosterets portrætter af hendes sønnesøn Christian VI og atter dennes søn Frederik V.

Charlotte Amalie var en klog og interesseret dame med aktiv interesse for kunst. Som sin tegnelærer valgte hun netop Abr. Wuchters. Det er altså i dette tilfælde læreren, der har malet sin elev. Man synes, at når han stod i så nært et forhold til hende, skyldte han hende egentlig et bedre portræt end dette sammenflickede værkstedsarbejde. Men ansigts-trækkene er malede med forståelse og sympati. Der er vemod og dog værdighed over den unge dronnings træk, netop hvad vi kunne vente af denne kvinde, hvis liv i det nye fædreland var en kamp med vanskeligheder, men som dog efter nogle fejlgreb i de første år, hvor hun lod sig lede af tyske slægtninge, ved sin kloge taktfølelse støt og langsomt vandt frem til sit folks tillid. Som prinsesse fra det reformerte Hessen arbejdede hun på at forbedre sine danske trosfællers kår og mødte derfor megen

uvilje og mistillid hos lutheranerne, som endnu ikke var vokset helt ud over det ortodoksi-rytteri, der var fulgt i reformationens spor. Heller ikke hendes forhold til kongen var frit for ydmygelser, idet hans maitresse Sophie Amalie Moth fortrængte hende fra kongens gunst. At den fine spinkle kvinde blev en dygtig bestyrer af sine store godser, fremgår derimod ikke umiddelbart af den unge dronnings noget skræmte udtryk. Efter kongens død købte hun U. F. Gyldenløves gård — fra da af kaldt Charlottenborg — på Kongens Nytorv og blev således genbo til begge klosterets stifterinder, som boede på hver sit hjørne af den store plads, et trekløver af administrativt dygtige og varmhjertede kvinder, som sikkert har stået i nær kontakt med hverandre.

Også af dronningens efterfølger på tronen har vi et typisk billede fra tiden, malet af den franskfødte Oberkontrafejler J. d'Agar. Frederik IV's dronning, *Louise* (1667—1721), var født prinsesse af Mecklenborg-Güstrow og valgtes efter sigende af kongen på grund af sin skønhed. Man undres. Trækkene har hverken format, regelmæssig skønhed eller det, der bærer over alle mangler, charme. Hvad hjælper så den tårnhøjt opsatte frisure, den guldindvirkede brokade og det gnistrende spil i smykkernes slebne stene, der veksler med perler af størrelse som små hasselnødder. Portrættet er med sine dyder og mangler (bl. a. den klodset tegnede og massive røde kappe) en typisk d'Agar fra hans senere år, hvor han malede mere på rutine end på friske indtryk og sikkert også gjorde udstrakt brug af medhjælpere. Et ophold i van Dycks og Lelys England havde understreget hans hang til det indsmigrende, elegant henådede. Og dog er der trods alt noget afslørende, ja, næsten onskabsfuldt i hans karakteristik. Man synes i det foreliggende tilfælde, at han trods al udglatten ikke har været blid ved sin model, Frederik IV's ulykkelige og lidet imponerende dronning. Når man ser dette portræt, får man en uhyggelig følelse af, at mennesket bærer sin skæbne i sig fra fødslen. Thi hvorledes skulle denne lille ubetydelige kvinde kunne fastholde sin kvindekære ægtemands interesse. Fortrængt af kongens illegale og to legaliserede elskovsforhold havde hun intet andet at ty til end religionen.

Denne religiøsitet indpodede hun også sin søn, den senere konge *Christian VI* (1699—1746, konge 1730) [fig. 3], der, bitter og stejl over for sin faders favoritter, allerede som kronprins indkapslede sig i en fromhed, som tog sådan overhånd i hans regeringstid, at han for danskerne er kommet til at stå med etiketten »den pietistiske konge«. At han var andet og mere, nemlig en dygtig og indtil det pinlige samvittighedsfuld regent, fremgår måske tydeligere af klosterets portræt af kongen end af mange andre i den endeløse serie billeder, der skabtes over denne som over de fleste samtidige monarker. Et portræt var jo i de dage en næsten lige så gængs form for gave som nu om stunder et signeret fotografi. Så vidt jeg kan skønne, står dette portræt typologisk set ene i rækken.

Det er ingen drømmer, ingen åndfuld intelligens, men et rankt og

redeligt menneskes træk, vi har for os. At han fremstilles i krigerisk rustning, er kun en tribut til baroktidens kunstneriske mode. Det var ikke hug og stød, der beskæftigede kongens tanker, men forsigtig afvejen og manipuleringen indenfor de arbejdsfelter, den politisk forholdsvis rolige periode skabte for en landsfaderlig enevoldskonge.

Portrættets pendant (de hænger begge i den nye fløjs korridor) er ikke som hidtil troet et portræt af dronningen Sophie Magdalene, men formentlig af kongens søster *Charlotte Amalie* (1706–82) [fig. 4], en forveksling, der finder sted gang på gang. At det heller ikke er en pendant udført af samme maler, er let at konstatere, man sammenligne blot den måde, hvorpå de to billeders hermelforede kapper er malet. At der derimod er stor lighed i trækkene, er utvivlsomt, især i de noget albinoagtige, let udstående øjne. Også dette billede yder baroktidens mode sin tribut, baggrundens pompøse draperi og kannelerede søjle er de stående rekvisitter. Der er et festligt spil i dragtens guldmor og i frisurens elegante esprit af facetterede stene, og dog virker malemåden som helhed ikke inspireret, man mærker afstanden fra de maleriske kunstcentre, som man på det tidspunkt kun fandt i udlandet. Billedet synes at være en kopi efter et portræt fra 1729. Et lignende portræt på Frederiksborg er udført af J. S. de Wahl.

I modsætning til sin broder stillede prinsessen, der forblev ugift, sig mindre stejlt over for sin faders anden dronning Anna Sophie Reventlow, i hvert fald levede hun nært knyttet til Frederik IV's hof. Kong Christian skænkede hende gården Gyldenlund, som hun lod ombygge og gav navnet Charlottenlund. I sit testamente skænkede hun 150.000 rdl. til en stiftelse til opdragelse af unge piger. Der synes i de tider, da kvindeligt selverhverv var ukendt, at have hersket en sand kappestrid om at værne om den ugifte kvinde.

Vi står nu på tærskelen til rokokotiden, og denne når sin rigeste udfoldelse under den følgende konge, *Frederik V* (1723–66, konge 1746). Klosterets portrætter af kongen og hans dronning, *Louise af Storbritanien* (1724–51), er forgrovede og udvandede kopier efter arbejder fra den svensk-danske hofmaler C. G. Pilos værksteds masseproduktion af kongebilleder, men selv gennem så ringe et medium og trods farvernes eftermørkning kan vi følge den udvikling i retning af det sarte, lyse og legende, der er sket siden baroktidens mørkladde men pompøse effektmaleri, som vi har repræsentanter af i riddersalens kongebilleder. Man var ved at blive træt af sin egen stive fornemhed, træt af helteposituren, ønskede blot at nyde uden at yde, at give efter for sine luner og kapricer — *laissez aller*. Og kunsten aftegner som en seismograf hver lille svingning i livsyttringernes vekslen. Alt er kapriciøst indtil det maniererede i disse billeder. På kongens portræt krøller, vrider og snor sig det blå silkebånd, som bærer kården, på den mest naturstridige måde, som om Newtons tyngdelov aldrig var blevet opdaget. Kniplingsrucherne på dronningens

Fig. 3. Kong Christian VI.
78×63 cm.

Fig. 4. Prinsesse Charlotte Amalie.
79×63 cm.

dragt er ude for et lokalt vindstød, og de knogle- og bruskløse fingre ormer sig frem som maddiker. Klassicismen havde en stor og sund mission, da den som modbølge slog ind over Louis-quinze stilen. Da snart sagt hvert slot, hver herregård ejer eksemplarer af det folkekære kongepars portrætter, er der ingen grund til at gå nøjere ind på vore. De kan ikke være oprindelige pendants, hvad jo allerede begges drejning til venstre viser. Kongens står et Frederiksborgportræt af Frederik V som kronprins nær, dronningens har med sin effektfulde pragt og stolte hovedrejning oprindeligt dannet pendant til et tilsvarende pompøst portræt af kongen (Statens Museum for Kunst). Det slutter sig dog nøjest til et ganske lignende på Langesø på Fyn.

Louise var datter af den hannoveranske kurfyrste, kong Georg II af England. Ligesom den uhæmmet livsglade kong Frederik blev den smukke og elskelige dronning hurtigt populær. Det var oprigtig sorg, der herskede ved den kun 27-årige dronnings død. Hun efterlod sig fire børn og forplantede derved desværre den disposition til sindssyge, som må have ligget til den hannoveranske slægts mandlige medlemmer. Vi finder den hos Georg IV af England, hos Louises søn Christian VII og hos dattersønnen Gustav IV af Sverige. Hvad gavner det at stævne over havet med det rigeste brudeudstyr i lasten, når man medbringer kimen til sindets sot i sine gener. Ligesom før ved dronning Louises portræt, kan man atter her ved synet af dette billedes, trods den klodsede restaurering, endnu bløde og harmløse træk gribes af en beklemmende uhyggefølelse ved at spore uafvendeligheden i det konstitutionelle anlægsprægs tavse underminerende arbejde.

Går vi fra billederne af kongelige personer over til patronerne, er det naturligt at begynde med stifterinderne. Fra første færd synes klosteret kun at have ejet et portræt af Berte Skeel, Niels Rosenkrantz's enke. Det nævnes i hvert fald i en inventarliste fra 1728. Men da det udtrykkeligt siges, at det var på metal, kan det ikke være det samme som vort nuværende, der er på lærred. En miniature af Berte Skeel, som en af konventualinderne efterlod klosteret 1776, er forsvundet lige så sporløst. Af den anden stifterinde, *Margrethe Ulfeld* (1641—1703) [fig. 5], synes klosteret slet ikke at have haft noget maleri før sidst i det 19. århundrede, hvor man erhvervede et originalportræt efter først at have anskaffet en kopi af Ludovica Thornam i 1893 (afb. s. 11). Denne kopi, et brystbillede, er ikke malet efter vor nuværende original, men synes at være et udsnit af et legemstort pendantbillede til et Niels Juel-portræt på Egeskov, Fyn. Margrethe Ulfeld ses her stående i hel figur i en statelig dragt smykket med brede hermelinebræmmer både på liv og nederdel. Geheimerådindetitlen og den øvrige fornemme stilling berettigede hende jo til denne næsten kongelige luksus. Hendes ansigtstræk er på Egeskov-billedet, der ifølge dragtens mode må tidsfæstes til midten af 1690'erne, ligesom på vor kopi, overordentlig ungdommelige, nærmest en 25—30-årigs. Selv om vi ikke havde et korrektiv i klosterets originalbillede fra samme tidspunkt, der viser et af alderen mærket og alt andet end aristokratisk fysiognomi, kunne allerede aldersangivelsen oppe i kopiens venstre hjørne »udi hendes 54 Aar« gøre én skeptisk. Det ungdommeligt forskønnede ansigt er altså et falsum eller en retoucheret restaurering, som jeg formoder skyldes en langt senere tids mere romantiske end kunstnerisk redelige tendenser. Vi må altså henholde os til originalbilledet i riddersalen (kopien hænger i damernes spisestue), når vi vil danne os et indtryk af den ene af de kvinder, klosteret skylder sin tilværelse. Her står vi overfor en myndig dame med en positiv indstilling til livet. Blikket er vågent og klogt. Vel dirrer antydningen af et smil i mundvigen, men ved synet af den selvsikre dame tror man gerne overleveringen, der røber, at den gode fru Margrethe kunne være noget ilsindet. Forøvrigt var hun et varmhjertet menneske, altid rede til at yde hjælp, hvor den trængtes. Et bevis herpå har vi ikke blot i klosterets oprettelse, men også i de mange gaver, hun skænkede det i de fire år, hun forestod det som dets patronesse.

Til beroligelse for dem, for hvem navnet Ulfeld har en ominøs klang, idet de kun forbinder det med landsforræderen Corfitz, kan jeg meddele, at den mand, over hvis minde samtiden rejste en skamstøtte, er så fjernt beslægtet med Margrethe, at man må søge helt op til hendes tiptipoldefader for at finde deres fælles forfader, Corfitz' oldefar, Jakob Ulfeld.

Margrethe, som var datter af Landskrones kommandant, Knud Ulfeld, men tidligt forældreløs, var gennem sit ægteskab med Danmarks store søhelt, Niels Juel, blevet vænnet til at råde i store forhold. Hendes ægtefælle var en af de få mænd af den gamle adel, som hævdede sig under

Fig. 5. Margrethe Ulfeldt.
80 × 63 cm.

Fig. 6. Berte Skeel.
76 × 62 cm.

enevældens favoriseren af nyere slægter. Efter Slaget ved Køge Bugt i 1677 havde den nyudnævnte admiralgeneralløjtnant, til dels for prisepengene, erhvervet Valdemarsslot med det frugtbare Tåsinge, om vinteren boede familien dog ved kongens nyanlagte torv i den 1683—86 opførte statelige gård på hjørnet af Bredgade, som nu under navnet det Thottske Palæ huser det franske gesandtskab. Ægteskabet med den retsindige og humane »gode gamle ridder« var lykkeligt og harmonisk, men stillingen som hans hustru sikkert meget krævende, thi det er en af landets rigeste og fornemste damer, vi her har for os. Imponerende ser hun ud med sin kostbare fontange, det urimeligt høje hovedsæt, bestående af kniplinger, bånd og slør, som hørte til 1690ernes mode, og som der må have hørt talent til at manøvrere med i det danske klimas stive kulinger, eller til at klemme ind i de små lave silkepolstrede portechaisers, som var datidens befordringsmiddel, når damer skulle færdes på gaden. Jeg vil dog tro, at vejen over til veninden Berte Skeel, hvis gård lå vis à vis på hjørnet af Østergade, ikke var længere, end at man kunne tillade sig at trippe der over i sine rødhælede sko, selv om pladsen sikkert ofte har henligget som et morads. Kan man ikke se de to damer for sig besøge hinanden under udfoldelse af al den nejen, omfavnelser og tituleringen: »Min hjerte«, som hørte til omgangstonen i enevældens dage, for at drøfte klosterets store og små anliggender, det være sig den kindhest, skarpretteren i Roskilde By havde langet en af klosterets husmænd, ekviperingen af en indsidder i Veddelev, som skulle gøre rostjeneste i fuld krigsmondur, eller et noget for utæmmet temperament blandt klosterets unge jomfruer, alt

medens fontangerne vippede og svajede på hovederne. Med le roi soleils enevælde fulgte kravet om at virke som overmenneske, derfor måtte frisører og coiffeuser gøre deres bedste for at lægge en alen til de fornemme personers vækst. Allongeparykkerne blev sat op i mange lag af bukler og hos kvinderne håret arrangeret tårnhøjt med silke og kniplinger. Over disse har Margrethe draperet et sort slør. Det er ikke et enkeslør, som ofte formodet, da hendes mand først døde i 1697. Måske bærer hun sorg for sin nys afdøde svigersøn Christian Bielke, datteren Vibekes første mand, der døde i 1691.

Som alt andet er moden underkastet kontrastsvingninger, og efter århundredskiftet begyndte frisuren at aftage i højden for efter midten af århundredet at svinde ind til næsten intet¹⁾. Det skulle snart blive i bredden, med skørternes omfang, snarere end i højden, man søgte at imponere, for imponeres skulle der. Vi er jo i de honette ambitioners tid. På Berte Skeels portræt fra 1707 [fig. 6] ligger der kun en enkelt række bukler over issen. Til gengæld dukker her de to tindingekrøller frem, som med en mærkværdig sejhed skulle komme til at dominere i over en snes år sammen med de løst hængende lokker, som falder ned over ryg og skuldre. Over panden opdager vi en sort snip, tegnet på hendes enkestand. Den indtraf allerede i hendes 32. år, da hendes mand, Niels Rosenkrantz, helten fra Københavns og Wismars belejringer, faldt ved Helsingborg i 1676.

Også *Berte Skeel* (1644—1720) blev tidlig forældreløs. Moderen Birgitte Rud døde i hendes første leveår, en stedmoder da hun var elleve, femten år gammel mistede hun sin fader, den gårdrige, retsindige og kultiverede, men gammeldags strenge Christen Skeel til Fusingø. Hun kom derfor snart til at føre en omflakkende tilværelse hos kvindelige slægtninge. Intet under, at det netop blev de to tidligt forældreløse kvinder, i hvis sind tanken om at stifte et blivende sted for ugifte kvinder modnedes. Det livsbejaende, der lyser ud af Berte Skeels træk og hendes hele handlemåde, stammer fra det skeelske hjem, hvor gavmildheden øvedes både af faderen og Bertes muntre og milde moder, såvelsom af dennes efterfølger, Margrethe Lunge, der navnlig bar omsorg for børnene på sin mands godser. Begrebet »noblesse oblige« blev indpodet den lille pige med modermælken.

Tonen blandt de mange søskende var hjertelig og fornøjelig. Således skildres brødrene Otto og Mogens (som vi senere kommer tilbage til) som muntre og facile mennesker. »Jeg har haft elskelige søskende«, erklærede Otto Skeel endnu på sit dødsleje. At man også var råde i den familie, ses af søsteren Birgittes drastiske optræden, da en røver i Roskilde

¹⁾ Man vil måske undres over denne dvælen ved modernes tilsyneladende ligegyldige petitesseer, men når man gang på gang taler om en skønsommelig datering af malerier, skader det ikke at gøre opmærksom på, af hvilke små kollektive udslag af den menneskelige forfængelighed kunsthistorikeren bygger sine overvejelser op, når det gælder fastslåelsen af et billedes identitet.

Kro havde drukket hendes kusk fuld og indtaget hans plads for at køre hende til en skov, der var kendt som tilholdssted for stimænd. Hun opdagede faren, slog bagfra sit strømpebånd om røverens hals og kvalte ham, hvorpå hun med sindsro selv kørte vognen til sin bopæl, Gl. Køgegård. — Berte Skeel mistede allerede 14-årig sin første trolovede, oberst Kjeld Lange, ved Københavns belejring 1658 — man var tidligt på færde dengang — og hun var kun 18 år, da hun i 1662 blev viet til Niels Rosenkrantz til Stougård. Denne administrativt dygtige og tapre mand avancerede i hurtigt tempo til Københavns amtmand, assessor og generalløjtnant. Han skildres som en ligevægtig og munter mand, og man forstår, at samlivet med den lige så vel afbalancerede hustru har været meget lykkeligt. Men selv det mest harmoniske menneske kan ikke værgе sig mod smerten. Mærkeligt at disse to sunde og livsfrodige menneskers børn var så lidet levedygtige, at de alle døde i barneårene. I 1681 var den endnu kun 37-årige enke berøvet sit sidste barn.

Hun kom dog ikke til at sidde ensom hen. Allerede tidligt havde hun taget andres børn til sig, og i årenes løb opdrog hun hele 13 drenge og piger, hvoraf nogle boede hos hende i indtil 22 år. Hvad lå da nærmere end at gøre denne opfostring af ungdom til en fast institution, hvilket som bekendt skete i 1699 ved Roskilde adelige Jomfruklosters oprettelse. Allerede i mange år havde Berte Skeel varetaget sine store godsers administration og styret sine undergivne med klogskab og mildhed, ja, hun gik ikke af vejen for at lære sig lægekunsten for at kunne øve den inden for sin virkekreds. Kan man afrunde denne karakteristik smukkere end ved at anføre, at i de tilfælde, hvor der skulle overbringes en smertelig nyhed til et af skæbnen ramt menneske, var det Berte Skeel, man tyede til, som f. eks. da Oluf Rosenkrantzes hustru skulle have meddelelse om, at hendes mand var blevet afskediget ved dom.

Naturligvis tilflød der også gennem Berte Skeel klosteret rige penge-gaver og naturalier ud over de summer, som medgik til købet af Sortebrødreklosterets gård og dens indrettelse til bolig for — til at begynde med — atten unge piger. Hun forestod klosteret som dets patronesse i 21 år, og allerede i de grundlæggende statutter bestemtes det, at patronværdigheden over klosteret skulle gå videre i familien Skeel, blandt de ældste i hendes nærmeste slægt.

Berte Skeel har været malet mange gange, lige fra hun som lille pige afbildedes med sine søskende (Ryegård). Et ungdomsportræt hænger på Gyldensten, og på et andet billede, der også findes på Ryegård, er hun afbildet som Niels Rosenkrantzes hustru i 1675. Vort billede viser hende som 63-årig, endnu i sin fulde åndelige vitalitet og handlekraft, men med begyndende tegn på en vis tung fyldighed, som skulle tage til med årene, så det de sidste år kneb for hende at færdes omkring. »Jeg med min tunge krop og syge helbred må blive, som jeg er, men Herren haver af sin nåde gjort det, at jeg bruger pennen meget«. Støttende sig til sit valg-

Fig. 7. Jytte Katrine Friis.
75×61 cm.

sprog: »Ændre det vi kan, lide det vi skal«, fandt hun sig med resignation i sin lod.

Billedet er ophængt i spisestuen som pendant til L. Thornams kopi af Margrethe Ulfelds Egeskov-portræt, mens der i riddersalen mangler en pendant til den ægte original af Margrethe. I rummet ved siden af spisestuen, den såkaldte kaffestue, hænger billedet af et af Bertes plejebørn, *Jytte Katrine Friis* (1674—1715) [fig. 7], der havde boet hos hende i ti år, før hun som 25-årig sammen med de første fem andre jomfruer flyttede ind i det nyoprettede kloster. Hun var født på Økloster som datter af Henrik Friis til Hesselager og Jytte Sehested. Hendes søster Elisabeth Friis blev senere priorinde, men da var

Jytte forlængst død. Billedet viser hende som nogle-og-tredive-årig, det må være malet omtrent samtidigt med Berte Skeels, da frisure og dragt stemmer nøje overens, ja, der er så megen lighed i malemåden, — det gælder dog kun ansigt og hår — at man fristes til at mene det malet af samme kunstner. Nogen munter dame synes den gode Jytte ikke at have været. Der er noget tidligt ifrøgået over hendes udtryk, som måske ikke kan undre, når man betænker, at hun i sin bedste ungdom blev »klostergivet« på den nye protestantiske vis. Men hvor meget af charmeløsheden skyldes kunstneren, og hvor meget hendes eget væsen, kan man jo blot gisne om. Heller ikke Berte Skeel ligefrem sprudler i den brave malers gengivelse. Og vi ved dog, at blodet pulsede rigt og varmt gennem hendes årer. Lad os altså indtil videre skyde på maleren og ikke på den arme Jytte.

Ved siden af Margrethe Ulfeld hænger i riddersalen et billede af dennes datter, *Vibeke Juel* [fig. 8] til Basnæs og Eriksholm (1672—1735). Som i slægten Skeel skulle patronatet efter Margrethe gå i arv til den ældste i den juelske (senere juel-brockdorffske) slægt. Ved hendes død enedes dog alle tre søskende, Knud, Sophie og Vibeke, om at overtage patronatet i fællesskab. Det blev Vibeke, som tog sig ivrigst af administrationen, og ved de andre søskendes død blev hun (1722—35) ene om patronatet. At klosteret havde hendes fulde interesse, ses deraf, at hun lod sig male med hånden hvilende på en tyk bog i svinelæders bind, på hvis ryg der står: »Roeschilde Jomfrue Closters Statutter«. Billedet er iøvrigt forsynet med det juelske våben og betegnelsen: »Wibiche Juel General-Admiral Niels Juels daater«. Over denne indskrift er med senere skrift tilmalet: »Gene-

Fig. 8. Vibeke Juel til Basnæs.
80 × 62 cm.

Fig. 9. Birgitte Skeel til Egholm m. m.
79 × 59 cm.

ral-Leutenantinde«. Det må være sket, efter at hendes anden mand, Gregers Juel, i 1730 fik denne Udnævnelse. Sin første mand var hun blevet viet til i 1687 som femtenårig, og endda var manden 27 år ældre end hun selv. At det skulle være et inklinationsparti, får man sig ikke til at tro. Admiral Bielke var en kollega af hendes fader og havde ligesom denne udmærket sig i den skånske krig. Men de af forældrene arrangerede partier var gennemsnitlig næppe ulykkeligere end vor tids giftermål, der er ro og harmoni over Vibekes ansigt. Efter at hun havde født sin mand tre børn, der alle døde i en ung alder, blev hun enke i 1694 for i 1701 igen at stå brud, denne gang med den fem år ældre oberst Gregers Juel. Det blev et uroligt rejseliv, der ventede parret i deres ægtestands første år. Gregers Juel kom til at tjene i den kejserlige hær, først i Sachsen, senere i Italien, og Vibeke fulgte trofast sin mand på de for datidens kvinder så trælse rejser. Niels Juels datter har ikke været bange af sig. Eller? Når man ser portrættet af hendes charmerende mand (Hverringe), begynder man at ane, at hun måske netop ikke var dristig — ved at vide ham alene ude i verden. I en lille by nær Mantova fødtes deres første datter, Margrethe, som vi senere skal høre nærmere om, og i 1703 vendte familien hjem og boede snart i København, snart på Basnæs eller en anden af de seks herregårde, de samlede sig. Vibeke blev enke for anden gang i 1731. Vi kender et billede af hende (på Hverringe), hvor hun er blevet til en lille forgræmmet morlil, helt indhyllet i sin sort-hvide enkedragt, knap til at kende igen sammenlignet med den statelige, ranke og dog venlige dame, klosterets portræt viser os. Der er næsten ingen

lighed med moderen, Margrethe Ulfeld. De sorte øjne og hår har hun ligesom broderen Knud fra sin fader. Der er heller ikke den fjerneste lighed med portrættet af datteren Margrethe Helvig Juel (hvis da tilskrivningen er sikker). Det synes, som om slægtspræget ikke forplantes på spindesiden i den familie. Billedet er et fint portræt, malet med redelighed og dygtighed omend lidt stift og tørt.

Samtidig med Vibeke Juel, men først efter Berte Skeels død i 1720, var dennes niece, *Birgitte Skeel* til Egholm og Krabbesholm (1669—1737) [fig. 9], datter af fornævnte Otto Skeel til Vallø, patronesse for klosteret som repræsentant for den skeelske slægt. Atter en rig og såre fornem dame, som forstod, at rigdom forpligter. Hun var i 1686 på Vallø blevet viet til daværende amtmand og etatsråd Otto Krabbe som dennes tredje hustru. Hendes mand, af hvem der på Frederiksborg hænger et portræt malet af Henrik Krock, endte som Sjællands stiftamtmand, geheimeråd i conseillet, elefantridder og medlem af kommissionen til vornedskabets ophævelse. I Christen Worms ligprædiken siges der om dette ægteskab: »Herren var som Fruen og Fruen som Herren, begge, saa vidt muligt, som Gud vil have os«, stolte ord at få sagt ved sin bære, og der synes at have været valuta bag både dem og det motto, der står på Houbrakens stik efter vort portræt: »Non facile imitandum« (ikke let at efterligne). Birgitte sørgede på sine ti store godser for skoler, hospitaler og fattighjælp. Ligesom hun gav 3000 rdl. til opdragelse af unge herremænd, skænkede hun 4000 rdl. til klosteret og bevirkede, at jomfruernes antal øgedes med fem. »Gud lod det lykkes, at hun saae saavel Kapitalen formeret som Jomfruernes Tal forøget«. Allerede i 1715 var Birgitte blevet enke, og da var hun forlængst barnløs. Af hendes tre børn var kun een blevet voksen, — det monotone og tragiske omkvæd i de tiders slægtshistorier — nemlig Charlotte Amalie Krabbe, som blev viet til Christian V's søn med Sophie Amalie Moth, Ulrik Christian Gyldenløve, men som allerede døde i 1709. Birgitte blev dog i denne sorg som i alle andre båret oppe af sit stærke sind. De to ægtefæller blev som omtalt andet steds i denne bog (s. 20) begravet i Roskilde Domkirke med al den overdådige pragt hin ambitiøse tid kunne lægge for dagen. Vi har endnu synlige beviser derfor i det skønneste af alle kirkens epitafier, udført af I. C. Sturmberg og Carl Stanley. Ja, vi behøver ikke at gå længere end til bogsamlingen i klosterets kapel for at finde et eksempel på de summer, der ofredes, når det gjaldt om at komme i jorden med manér. Blandt den lange række historisk set uvurderlige ligprædikener, som samlingen rummer, lige fra de første duodez- og oktavudgaver fra 1500-tallet og til de for hvert århundrede mere svulmende bind, betegner Birgittes ligprædiken så absolut kulminationen, denne fløjlsbetrukne kæmpefoliant af størrelse som en diger billedbibel og fuld af patetiske hyldestdigte og stik. Men dette højdepunkt kom også til at betegne afslutningen. Da man ikke mere kunne overgå næsten, tabte man interessen og forlod den kostbare skik, hvilket

viser, at den rang- og stands-brynde, som enevoldstanken havde frem-
elsket, til slut kunne fortære sig selv.

Vi har to portrætter af patronessen. Det ene hænger i riddersalen som en noget misforstået pendant til Margrethe Ulfelds billede, det andet, en ret forgrovet gentagelse, i trapperummet foran priorindens lejlighed. Der har hvilet den skæbne over Birgittes portrætter, at de stadig — og endnu den dag i dag — på grund af navneligheden forveksles med Berte Skeels. Oppe i billedernes højre hjørne står der et FBS over Skeel-våbenet, hvilket må være ment som: Fru Birgitte Skeel. Er det underligt, at dette B, der lige så godt kunne læses som Birte og Berte (disse navne benyttes endda ofte i flæng), har forledt til at opfatte billedet som et portræt af stifterinden, navnlig på et tidspunkt, da de oprindelige portrætter af denne forlængst var forsvundne. I 1776 tilfaldt der klosteret efter en af konventualinderne, en baronesse von Winterfeldt, et portræt af »Gehejmeraadinden Krabbec«. Det må formodes at være et af disse to. Men intet går så hurtigt i glemme som portrætters identitet, takket være den desværre så udbredte uskik ikke at betegne billederne med navn og kunstnerangivelse. Rent bortset fra, at billedet kostumemæssigt stammer fra omkring 1730, altså c. 10 år efter stifterindens død, ville vi, der kender det autentiske billede af Berte Skeel, med dets gamle betegnelse og aldersangivelse bag på lærredet, aldrig kunne forveksle de to damer. Der er så vist ingen lighed imellem den rundelige Berte og Birgittes mærkværdige, næsten deforme ansigt med det lange overansigt og næseparti og det urimeligt lille mund- og hageparti. Men trods dette misforhold er der intet latterligt ved den imponerende dame i den grå brocherede silkekjole med den tunge blå kappe på barokmaner draperet over skuldrene. Kongesønnen U. Chr. Gyldenløve kunne være sin svigermoder bekendt.

Den næste patronesse af slægten var Birgittes niece *Charlotte Amalie Skeel* (1700—63), der tillige efter sin barnløse tante arvede Egholm og Krabbesholm. Hun skulle dog være fælles om patronatet med sin mand Iver Rosenkrantz, som næst efter Knud Juel, der dog overlod ledelsen til sin søster Vibeke, faktisk er den første mand, der aktivt træder ind i klosterets styrelse og endda oprindeligt kun som »sin kones mand«. Efter hendes død 1745 varetog hun patronatet alene til sin død. Hvor megen interesse, hun havde for klosteret, viser den bestemmelse hun traf i 1761, at Egholm, Ryegård og Krabbesholm i tilfælde af, at hendes efterkommere døde (allerede hendes søn døde barnløs), skulle tilfalde først grev Jørgen Scheel, Gl. Estrup, og ved hans slægts uddøen Roskilde Kloster.

Med portrættet af Charlotte Amalie Skeel begynder den række kopier af patronbilleder, man har anskaffet for så vidt muligt at gøre serien komplet. Vantore har udført billedet, et knæstykke, efter det ene af Ryegårds to portrætter af patronessen. Hun ses iført lav hvid paryk og grønligt grå damaskesilkekjole med spidst liv og krinoline, stående i landlige omgivelser under en uvejrhimmel. Kjølens farve er stemt sammen

med baggrundens tunge grønne i en ikke alt for behagelig harmoni, der i hvert fald skurrer fælt mod karnationens livlige farver. Dragt og alder viser hen til 1730'erne. Udtrykket er ret konventionelt, så man får ingen indtryk af, at vi i virkeligheden står over for en noget letsindig dame, som flirtede til højre og venstre og benyttede sig af sin aldrende mands svaghed for hende. Det gik så vidt, at to unge forlibte kavalere i julen 1733 duellerede i hendes hus. Ikke desto mindre fik hun i 1750 tildelt ordenen »de l'union parfaite«, også kaldet de la fidelité, men ordenen hentyder rigtignok også kun til stifternes, Christian VI's og dronning Sophie Magdalenes, ægteskabelige troskab, ikke til bærerens.

Lige over dette maleri hænger et originalportræt af hendes mand, den — uden for hjemmet — mægtige geheimeråd i collegiet og præsident for højesteret, forhenværende gesandt og stiftamtmand *Iver Rosenkrantz* til Rosenholm (1674—1745) [fig. 10]. Blandt de talrige hverv, han bestred, var også opdragelsen af kronprins Frederik (V), en opdragelse, han trods megen modstand fra den tyske dronning Sophie Magdalenes side fik trumfet igennem blev dansk og ikke tysk. Allerede under Frederik IV havde han måttet kæmpe med unåde, da han stod i stærk opposition til den Anna Sophie Reventlowske kreds og havde stillet sig helt på kronprinsens parti med hensyn til kongens ægteskab til venstre hånd. Straks ved kong Frederiks død blev han da også i realiteten en slags storkansler med udstrakt bemyndigelse. Ved frygtløst at modarbejde hoffets tyskhed og pietisme tabte han dog atter terræn, og det gjorde det ikke bedre, at hans huslige forhold udviklede sig så forargeligt. Rent uholdbar blev dog hans stilling, da han, der som diplomat havde arbejdet for en alliance med England mod Frankrig, så kongen, påvirket af Løvenørn, slå ind på en afgjort franskvenlig politik. Han blev afskediget med pension og nedlagde selv alle andre hverv undtagen patronatet i Roskilde. Iver Rosenkrantz levede nu et stilfærdigt, men virksomt godsejerliv på Rosenholm i afgjort bondevenlig og human ånd, selv om han i sin tid gik ind for stavnsbånd fra det 14. til det 40. år. Han var den udprægede aristokrat — i sit sørgedigt over Birgitte Skeel taler han i tidens ånd om »den usle trællebonde« — fint dannet, elskværdig og human, besindig og diplomatisk. Der foreligger digte af ham i tidens lidet kræsne stil både på latin og dansk.

Denne mand er blevet malet mange gange, mest åndfuldt måske som ung af den franske maler Hyacinte Rigaud (på Ryegård). På Rosenholms helfigursbillede ser vi ham i den pompøse elefantridderdragt. Vort billede er bagpå dateret 1739 og i opfattelsen, omend lidt hårdere i malemåden, meget ligt et portræt fra 1737 på universitetet, malet af den tyskfødte maler J. S. du Wahl. Vi ser ham her som den store mand, dekoreret med elefantridderordenens blå bånd og stjerne samt med ordenen de l'union parfaite, der viser hans nære tilknytning til hoffet. Blikket under de mørke bryn møder vort med fasthed, det er tydeligvis en mand med sine

meningers mod. Øverst til venstre findes Rosenkrantzernes våben omgivet af elefantridderordenen. Men mest imponerende er måske den rigt udskårne og velbevarede rokokoramme, så typisk for tiden med sine lunefulde snørkler og sin asymmetri.

Vi er nu nået til den patron, som afløste Charlotte Amalie Skeel i 1763, og hvis portræt uretfærdigt nok er kommet til at hænge i trapperummet til priorindejligheden i stedet for på en hæderlig plads i riddersalen¹⁾, nemlig stiftamtmand og medlem af overskatterådet, geheimeråd *Holger Skeel* til Birkelse og Mullerup m. m. (1699—1764) [fig. 11]. Man var nu øjensynligt kommet helt bort fra kvindelige patronesser, idet også på den juelske side fra 1744 kammerherre Niels Juel til

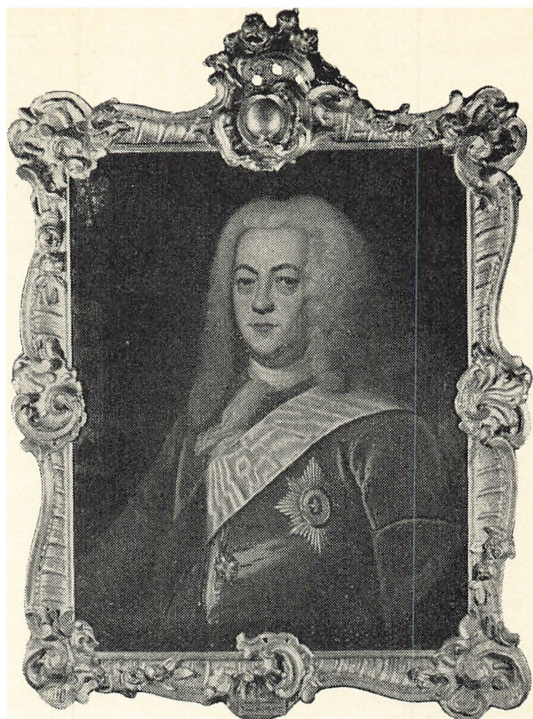

Fig. 10. Iver Rosenkrantz til Rosenholm.
80 × 63 cm.

Tåsinge indleder en uafbrudt række af mandlige patroner. Holger Skeel var en dygtig administrator, initiativrig og reformvenlig. Forskellige legater skylder ham deres tilblivelse ligesom også hospitalet i Fredericia. Et endnu synligt spor har han efterladt sig i Mullerups haveanlæg.

Vort billede viser en mand omkring de tres, støt og sindig, helt igennem en tilforladelig hædersmand. Da han bærer både storkorset med det hvide bånd (fra 1747) og l'union (tildelt ham 1757), og de ikke synes tilmalede senere, må portrættet være malet efter dette år, måske endda først efter 1762 ligesom dets pendant af hustruen. Dragten, bl. a. den endnu fyldige hvide paryk, synes at høre en noget tidligere tid til, men ældre mænd har nu sjældent trang til at følge med i modens hastige udsving. Den pragtfulde røde kappe med spættet pelsfoer er et bevis på, hvorlænge en kunstnerisk kliché kan holde sig, ingen gik så vist i rokokotiden rundt i den slags gevandter. Bortset derfra er billedet med sin stilfærdige baggrund og hele sobre holdning typisk for dets maler, den svenskfødte Joh. Hörner²⁾. Denne kunstner, som hovedsagelig malede det højere borger-

¹⁾ Det skyldes sikkert billedets sene tilkomst, idet det først tilfaldt klosteret ved priorinden, frk. Nelly Skeels død i 1928. Det smukke billede burde dog snarest finde sin plads i riddersalen og afløse en af de uinteressante kopier.

²⁾ Det er tidstypisk, at af alle de kunstnere, jeg hidtil har nævnt, er ikke een indfødt dansker, altid kun indvandrede udlændinge.

skab, havde et fint psykologisk blik. Med sit tilforladelige, rolige gemyt malede han bedst, når han følte sig åndelig beslægtet med sin model. Derfor er dette portræt lykkedes så godt for ham. Man har også tilskrevet ham et noget grovere maleri af Holger Skeel, der hænger på Frederiksborg. Replikker af vort findes bl. a. på Orebygård.

En pendant til portrættet forestiller hustruen *Regitze Gyldenchrone* til Mørup (1706—79) [fig. 12]. Vi kender et andet maleri af hende, malet af P. Wichmann i 1740'erne (Frederiksborg). Man skulle ikke tro, at Frederiksborgbilledets interessante verdensdame var den samme som den trods al stadsen noget hjemmegjorte person, vi har for os her. Man får igen engang bekræftet, at der stikker mere af maleren end af modellen i ethvert billede. Regitze Gyldenchrone fremstilles her som en noget tung, alvorlig kvinde med et lidt bittert sind. Forståeligt nok, når vi hører, at et ulykkeligt ungdoms »attachement« havde efterladt et tungsind, som end ikke hendes stærke religiøse anlæg formåede at sprede. Elleve barnefødsler skulle vel heller ikke gøre hendes tilværelse lettere, selv om hun blandt sine sønner talte så dygtige mænd som de to senere patroner: *Fritz Skeel* (1735—98), kendt for sin omsorg for og kontrol med klosterets anliggender, og amtmanden over Ringsted og Sorø amter *Vilhelm Matthias Skeel* (1746—1817), af hvilke vi desværre kun har kopier udførte af Vantore efter værdifulde samtidige portrætter.

Før sit ægteskab havde Regitze fra 1725—30 været hofdame hos Anna Sophie Reventlow (man aner, at »attachementet« blev knyttet under dette ophold ved hove), derfra stammer det kronede A. S. i brillanter, som hun bærer i en blå sløjfe på brystet ved siden af l'union parfaite. Denne orden tildeltes hende i 1762, og da den ikke synes tilmalet, kan billedet tidligst være fra dette år. Alderen kan også passe på en dame nær de tres, ligesom den tætsluttende frisure med den lille miniature buket over panden peger hen på tiden omkring 1760. Det spidse liv dykker ned i en sikkert omfangrig krinoline, og som på mandens billede er figuren draperet med en kappe foret med spættet skind. Joh. Hörner døde 1763, det er altså et af hans sidste malerier, vi har for os. Når man ved, at den oprindelig farveglade svensker i sine senere år under påvirkning af Pilo strammede sin kolorit under en fællestone, hvor endog »den piloske« grønblå tone kunne spøge (se baggrunden), synes man, at tilskrivningen går op som et rigtigt løst regnestykke.

Hvad de øvrige patronbilleder angår, tillader pladsen ikke at komme ind på de mange kopier, hovedsagelig af Vantore, eller billeder malet »efter fotografi og familiens vejledning«. Originalbilleder af en vis interesse er de to af Aug. Hærning udførte. Det ene forestiller *Vilhelm Samuel Skeel* til det Skeelske Majorat (1810—87), ham, der har udarbejdet de to »Optegnelser om Roskilde adelige Jomfrukloster« 1867 og 77, som indeholder meget stof fra klosterets arkiver, bl. m. a. vigtige oplysninger om de gamle maleriinventarer. Også i hans optegnelser om familien Skeel

Fig. 11. Holger Skeel til Birkelse, malet af J. Hörner. 78×63 cm.

Fig. 12. Regitze Sophie Gyldenerone til Mørup, malet af J. Hörner. 78×63 cm.

1871 og 82 findes meddelelser af interesse for klosterets historie. Patronen var assessor i højesteret og medlem af landstinget, og portrættet af ham viser et interessant hovede med markerede og levende træk.

Hærnings andet billede, fra 1930, forestiller kammerjunker *H. F. Christian Skeel* (1863—1936), kontorchef i landsoverretten og storsire for Odd-Fellow-ordenen. Patronen er i selskabsdragt, sort kjole med hvidt slips, og dekoreret med dannebrogordenens ridderkors og sølvkorset. Om halsen har han den smukke ridderorden af Islands Falk og på venstre bryst storsirens ordenstegn, et rødt kors med grøn krans i korsarmens skæringspunkt. Den naturlige siddende stilling og det stilfulde interiør med gobeliner på væggen gør et festligt og dog tilforladeligt indtryk.

Desværre er patronværelsets portræt af branddirektør *Otto Skeel* til Oxholm (1862—1945) af sådanne dimensioner, at det ikke har fundet plads i riddersalen. Det er ellers et fint kunstværk af Vilhelm Tetens, malet 1936, og giver et godt indtryk af den store tunge skikkelse, som bærer Skeelernes typiske slægtstræk, der kan følges tilbage til det gamle Hörner-billede af Holger Skeel.

Portrættet af den nuværende patron, kommandørkaptajn, baron *Niels Juel-Brockdorff* (f. 1878) er en original af Vantore fra 1913. Man er lige ved at ønske, at også dette var en kopi fra denne malers hånd, for lige så god en kopist han var, lige så lidt kunstnerisk nerve synes han at kunne forlene et portræt med, hvor han ikke støtter sig til en anden kunstner.

Billedet viser baronen som ung søofficer i uniform siddende i fri luft på en havebænk. Det er dog ikke lykkedes Vantore at suggerere nogen

Fig. 13. Formentlig Mogens Skeel til Fusingø.
76×60 cm.

følelse af plein-air. Desværre er portrættet malet på et ret tidligt tidspunkt, inden livet har fået tid til at præge trækkene.

I de øvrige rum er ophængt portrætter af personer med løsere tilknytning til klosteret. På trappegangen op til priorindens lejlighed findes et maleri, som menes at forestille Berte Skeels halvbroder *Mogens Skeel* til Fusingø (1650—94) [fig. 13], søn af Margrethe Lunge. Maleren er ukendt. Hvis benævnelsen er rigtig, skulle — bortset fra Wuchters kongebilleder — dette maleri være det eneste af de mange portrætter, nævnt i en gammel inventarfortegnelse fra 1728, som har fundet blivende sted i klosteret. Mogens Skeels evner og karriere var ikke helt almindelige. Første

gang, vi hører hans navn nævne, er i 1659, da faderen, Christen Skeel, på sit dødsleje dikterer sin otteårige søn et brev til Frederik III, hvori han dadler dennes udstrakte anvendelse af udlændinge i regeringen. Efter forældrenes tidlige død opdroges drengen hos professor Rasmus Vinding, men gik så over i hofstjenesten som hofjunker hos kronprinsen og prins Jørgen, med hvem han i 1668 rejste til Italien. Han kom i det hele taget indtil 1684 til at føre et omflakkende liv. 1674 finder vi ham i prins Wilhelm III af Oraniens tjeneste som officer. Næste år indledede han en diplomatisk karriere, der førte ham vidt omkring, bl. a. til England, hvortil han i 1683 ledsagede prins Jørgen, da denne skulle ægte den senere dronning Anna, om hvem Mogens Skeel erklærede: »Hendes skønhed er ikke stor, men hun er ung, og ordsproget siger, at djævelen var smuk, da han var ung«. Han var i det hele taget ugenert, ligefrem og åbenmundet og løb sig ofte staver i livet derved, var således i stor unåde hos den snæverhjernede dronning Sophie Amalie. Men jeg vil tro, at hans livlige væsen og intelligens har vundet ham mange venner. 1684 kaldtes han som stiftamtmand til Århus, senere til Viborg, men allerede 1692 møder vi ham igen som gesandt i England og officer hos prins Jørgen under dennes felttog i Brabant. Han tålte ikke det engelske klima, men i Holland blev han først rigtig syg, og på rejsen hjem døde han i Lingen ved Ems. Forinden havde han erigeret den ene af sine mange herregårde, Fusingø, til stamhus. Her indrettede han et stort bibliotek og dyrkede sine tidligt vakte litterære interesser. Allerede 16 år gammel havde han oversat en operatekst af den tyske digter Opitz på vers. Han skrev en

del digte og er sandsynligvis forfatter til »Grevens og Friherrens Comedie« (1675)¹⁾, en satire over den nye adel og forløber for Holbergs komedier, i hvis Pernille-figurer man genkender typen fra dette stykke, kammerpigen Mette.

Vort portræt skildrer ham udelukkende som officer, i rustning med brune kantninger og høj allongeparyk, skyer af krudtrøg, røde som stjernen mars, slår op bag ham. Denne gængse billedtype, hvor kroppen ses i profil, så der fremkommer en kraftig hoveddrejning mod beskueren, finder vi endnu så sent som i det kendte billede af Tordenskjold. At typen var en fast kliché ses tydeligst ved sammenligning med et portræt af storkansleren Konrad Reventlow på Brahetrolleborg, hvor rustningens glanslys, spænder, kantninger, ja, selv knæk og skygger i en sløjfe bag højre skulder er nøjagtig lig den på det skeelske portræt. Det er næppe engang givet, at man deraf kan slutte sig til en fælles maler af de to billeder, man tog ubekymret for sig, af hvad man forefandt. Da det hvide bånd, som Mogens Skeel fik i 1688, mangler, må portrættet — hvis det altså forestiller ham — være malet før den tid. Båndet finder vi på det efter dragten at dømme ti år ældre billede fra Gl. Estrup (nu Frederiksborg), men man generede sig jo ikke for at »forbedre« et kunstværk ved senere tilføjelser af de hæderstegn, man modtog, efter at maleriet var udført. Gl. Estrupbilledet og et andet på Fusingø viser lighed, om end ikke overvældende, med vort, derimod virker et senere portræt på Ryegård ret fremmedartet, når man er fortrolig med de ovennævnte. At vort billede på en i nyere tid på bagsiden anbragt seddel kaldes oberst Sigfred Skeel hører til den art mystik, en kunsthistoriker ikke så sjældent kommer ud for. En Sigfred Skeel findes mig bevidst ikke i nogen af de kendte skeelske slægtstavler.

I den såkaldte »kaffestue« hænger to portrætter, hvis identitet hidtil har været omtvistet, men for mig er der ikke megen tvivl. Det ene er et egenhændigt maleri fra Abr. Wuchters' hånd og forestiller sikkert Berte Skeels mand, generalløjtnant *Niels Rosenkrantz* til Stougård (1627—76) [fig. 14]. Billedet, der stammer fra sidst i 1660erne, er malet på kobber og er derfor måske ikke identisk med det Niels Rosenkrantz-portræt, som næv-

Fig. 14. Formentlig generalløjtn. Niels Rosenkrantz.
74 x 76 cm.

¹⁾ Af andre udlægges broderen Otto Skeel som komediens forfatter.

nes i inventarlisten fra 1728, hvor dette materiale ikke anføres, medens det udtrykkeligt tilføjes ved Berte Skeels billede, at det er malet på metal, hvad spisestuens portræt af stifterinden netop ikke er. Man fristes til at formode, at der er sket en forbytning, i så fald behøvede man heller ikke at gruble over, hvor de to oprindelige portrætter er blevet af.

Billedets lidt grove, fyldige træk med de vagtsomme øjne og den tynde moustache viser en overbevisende lighed med det noget senere portræt af Niels Rosenkrantz, der hænger på Ryegård. Der fremstilles han dog som kriger og elegant verdensmand, mens han på vort billede er afbildet, som han gik og stod i civil dragt i sit hjem. Det lange fyldige hår, som man dengang lod hænge løst over skuldrene, er endnu ikke blevet friseret med de små tætte krøller, moden krævede i 1670'erne, og som snart skulle gå over i de imponerende allongeparykker. Kniplingshalsdugen er forsynet med kvaster og fæstet med sorte bånd, og fløjlsvamsen bræmmet med pelsværk og tætsiddende blanke knapper, nøjagtigt samme dragt som Erik Rosenkrantz til Rosenholm optræder i på billedet i Hornslet Kirke sammen med sine tre hustruer. Det er vel navnlig denne nøje overensstemmelse i påklædning, der har ført til den fejlagtige benævnelse »Erik Rosenkrantz«, som vi finder i flere af inventarlisterne. Eriks alder udelukker imidlertid denne benævnelse, og dragten går igen på så mange af Wuchters portrætter (bl. a. af Griffenfeld), at det ikke er noget indicium. Han blev heller aldrig hvid ridder, og dette hvide bånd ses tydeligt på klosterets maleri lige over den blå sløjfe, hvori han bærer kongens billede. Det er tydeligvis senere tilmalet (Niels R. fik dannebrogordenens hvide bånd i 1671) og nu ret udvisket, mens de oprindelige farver bedre har modstået de afvaskninger, billedet bærer sørgelige spor af. Jeg går så vidt som til at tro, at også det hårfine overskæg er senere tilmalet. Sammenligner man det med moustachen på Ryegård-billedet, kunne det godt tænkes at være et ubehjælpsomt forsøg på at føre portrættet à jour også på det »barbermæssige« område. Når andre kunsthistorikere har ladet sig skræmme af den iøvrigt forsvindende forskel, der er i de to billeders ansigtstræk, er dertil at sige, at den er minimal i forhold til de udsving, man finder i vitterlige portrætter af de personer, hvoraf vi har en hel serie af billeder (f. eks. Goethe, kongelige personer o. s. v.). Og denne forskel er i hvert fald også tilstede i slående grad i malemåden trods det, at begge malerier givetvis er autentiske Wuchters-billeder. Et hovedmoment i mine betragtninger er det dog, at der ikke er en eneste Rosenkrantz på det tidspunkt, maleriet ellers kunne passe på, og at det er en Rosenkrantz, lyser ud af hvert træk, ligesom vel få mænd af den generation skulle være mere selvskrevne til at hænge i klosteret end stifterinden Berte Skeels ægtefælle.

Om Niels Rosenkrantz er at fortælle, at han fødtes 1627 som søn af Palle Rosenkrantz til Ørup (Wuchters billede forestiller ganske rigtigt en c. 40-årig) og fik en god uddannelse, bl. a. på Sorø Akademi, hvor han havde den Rasmus Vinding til lærer, i hvis hus Berte Skeels broder Mogens

senere blev opdraget. Han foretrak den militære vej, og den uddannelse søgtes i de dage, uden nationale hensyn, der, hvor krig fandtes. Både i Nederlandene, Spanien og Frankrig fik Niels en praktisk uddannelse, som vejede tungere end alskens teori. Snart fik dog Danmark brug for en dygtighed som den unge Rosenkrantz, idet Carl X Gustav af Sverige angreb landet, og det blev signalet til hjemreisen. I 1657 finder vi ham i Halland som major for Gjøngerne, 1658 i København under belejringen, hvor hans tapperhed og dygtighed kom for dagen. Snart blev han kommandant i København, og takket være hans energi befæstedes hovedstaden og udbedredes havnen energisk. 1673 udnævntes han til generalmajor »på det, at han kan se, at man også kan komme frem ved modesti«, og samme år til generaløjtnant. Også i den skånske krig ved belejringen af Wismar indlagde han sig ære. Det var et stort tab for landet, da han faldt ved Helsingborg 1676.

Fig. 15. Formentlig overhofmesterinde Margrethe Helvig Juel. 75×60 cm.

Som en kraftig kontrast til Wuchters mørke, næsten sortladne farver står det andet omtvistede portræt i samme stue. Det fine billede stammer fra en dreven malers hånd, og dets kolorit med den pastelagtige farveskala synes at stå i nært afhængighedsforhold til C. G. Pilo. Ja, der er mere af en Pilo (den skyede baggrund med de grønlig farvestrejf) i dette billede end i de to nys nævnte portrætter af Frederik V og dronning Louise, som dog kan føres direkte tilbage til autentiske Pilo-portrætter. Det forestiller en noget fyldig, men meget sympatisk dame, utvivlsomt *Margrethe Helvig (Hedevig?) Juel*¹⁾ (1702—52) [fig. 15], der i 1721 ægtede overlanddrost, greve Chr. Frd. Haxthausen fra Oldenburg. Hun var datter af patronessen Vibeke Juel (altså datterdatter af Margrethe Ulfeld) og generaløjtnant Gregers Juel, der som før omtalt begge opholdt sig i Mantova, da Margrethe blev født.

Studerer man Dansk Adelsårbog for at hente de fornødne oplysninger om hende, slår det én, hvilket væld af skjult sorg og glæde, der kan ligge bundet i dette registers tørre tal og data. Fjorten gange måtte Margrethe i barselseng, og af denne børneflok blev de syv i moderens levetid ført ud på kirkegården. Alene i tidsrummet 1728—31 døde de seks, og deraf fire i løbet af eet år, alle af kopper. — Tre af de døtre, som blev voksne,

¹⁾ Navngivningen skyldes inspektør Jørgen Paulsen.

Fig. 16. Ubekendt Juel.
144×113 cm.

blev indskrevne i klosteret 1744, men kom så vidt ses aldrig til at bo her, hvilket dog ville have været naturligt, da moderen efter sin mands død blev hofmesterinde på Christiansborg Slot for kronprinsens børn (i 1745) og året før sin død overhofmesterinde. Hun bærer l'union parfaite side om side med et kronet S. M. (Sophie Magdalene). Det er disse ordener, som har gjort en identificering mulig. Som nævnt under Vibeke Juel ligner vort billede hverken moderen eller mormoderen, men der er lighed med sønnen, som blev stiftamtmand i Sorø og overhofmester på akademiet der. Billedet må efter påklædningen at dømme være malet omkring 1750, altså i hendes sidste leveår. Derfor er også L. Bobés benævnelse i hans »Roskilde adelige

Jomfrukloster 1699—1899« urigtig. Hans i forslag bragte Birte Sophie Bothmer ville på det tidspunkt kun være godt 20-årig, mens portrættet forestiller en c. 50-årig.

I den tids menneskefremstilling, der som oftest kun kender alvor eller affable smil, er det velgørende endelig en gang at se et glimt af humor, som altså har overlevet de hårde skæbneslag, i dette joviale ansigt. Morsomt nok ses det samme glimt i et ungdomsportræt af faderen Gregers Juel (Hverringe). Da humor er en nødvendig ingrediens i al pædagogik, må man slutte, at de små prinsebørn var i vel egnede hænder under Margrethes varetægt.

Vi er nu nået til samlingens smertensbarn, et portræt, som sætter ens gætteevne på en hård prøve. Det hænger i spisestuen og forestiller en ældre herre med hvid paryk i rød galonneret frakke over et brystharnisk med blå (grønne?) kantninger, med gul køllert og trekantet hat under armen, altså efter alt at dømme en rytterofficer. Baggrunden udgøres af et mørkt, løst antydet landskab med dyster solnedgangshimmel.

At billedet, der for hver ny inventarliste optræder med et nyt navn, forestiller *en Juel* [fig. 16], betvivler ingen — slægtsprægene er typiske — navnlig da Juellerne jo har naturlig tilknytning til klosteret. Vanskeligheder ved en identificering er i regelen »gefundenes fressen« for en kunsthistoriker, men når man bliver kørt sådan i ring som her, synes man, at færre vanskeligheder kunne gøre det. Patron Niels Juel, sønnesøn af søhelten, er bragt i forslag, men fire portrætter, deraf de tre på Valdemars-

Fig. 17. Ubekendt dame fra 1690'erne.
74 × 59 cm.

Fig. 18. Ubekendt ung pige fra c. 1700.
75 × 60 cm.

slot, som alle gør krav på at forestille den samme mand, og som alle viser absolutte lighedspunkter og lige så mange faktiske uligheder, der går på kryds og tværs af hverandre (jeg må igen henvide til min katalog over portrætsamlingen), er mere hovedbrud, end man skøtter om. Vilh. Skeel kaldte billedet i sine før omtalte optegnelser for Jens Juel, Bobé: Carl Juel, begge patroner for klosteret, men disse benævnelser er udelukkede, for Jens Juel var søofficer, Carl Juel civil. På grund af ligheden med Vibeke Juels oftere omtalte ægtefælle, har jeg været fristet til at døbe billedet med Gregers Juels navn, men da må det være malet senest i 1731 (hans dødsår) eller rettere før 1730, da han fik det hvide bånd, som ikke ses på billedet, en datering, som nogle kunsthistorikere bestrider muligheden af, andre giver mig ret i. For at den brave mand i sin himmel ikke skal smile for lunt af vore stadige dåbsforsøg, lad os da blive ved med at kalde portrættet en »ubekendt Juel«, og lade det karakteristiske ansigts læber som hidtil lukke sig om en hemmelighed, som til syvende og sidst kun de ville kunne røbe.

Af helt *ubekendte* findes i den nye fløjs korridor hele fem billeder. Deraf forestiller det ene en ældre, noget syrlig dame [fig. 17], der ikke synes at have nægtet sig bordets glæder. Hun er i strålende guldmors dragt og høj frisur fra 1690'erne. Billedet tilskrives den fra Holland indvandrede J. Coningh, en maler, som ikke var bange for at virke med grovere midler, og hvis ry som psykolog ikke er det bedste. Ikke desto mindre er det her lykkedes ham at give en ram karakteristik. I håb om at identificere damen begyndte jeg at indkredse klosterets første priorinde

Fig. 19. Ubekendt dame fra c. 1750.
75 × 60 cm.

Mette Reedtz, men er glad ved — på grund af vanskeligheder med alderen — at lade tanken falde. Det ville ikke have tjent stifterinderne til ære at lade denne usympatiske kvinde forestå de unge pigers opdragelse.

Lige så farvefriskt er billedet af en fornem ung pige [fig. 18] fra c. 1700, hvis lidt albinoagtige træk er såre levende, og hvis dragts kraftige røde og blå farver har bevaret deres fulde glans. Der er spor af en senere tilmalet og tildels atter afvasket hermelinsbræmme. Jeg er fristet til at forestille mig en af kansleren Peder Reedtz' unge datterdøtre som model, tilmed da hans ene datter, Mette Reedtz, jo var stedets priorinde. Alle fire børnebørn har boet i klosteret, Berte Elisabeth Due (1679—1716)

endda i årene forud i Berte Skeels hjem. Lighedsmæssig set er tanken ikke udelukket.

En halv snes år yngre er portrættet af en ung kvinde i rød kjole med tindingekrølle og esprit i håret. Bortset fra en mærkværdig lighed med den betydelig ældre »høje nåde«, Dorte Krag, gift med Chr. Gyldenløve, har billedet liden interesse, da dets kunstneriske kvalitet er ringe.

Rokoko af reneste vand i de sarteste blå, gule og hvide, desværre også afblegede farver er billedet af en ung hvidklædt kvinde [fig. 19] med meget fine træk. Det er udført i den norsk-svenske maler H. Arbiens manér og må være malet omkring 1750.

Psykologisk set mest værdifuldt er derimod portrættet af den brillante dame [fig. 20] med de spillevende øjne, den opad tilspidsede frisure og den røde klædeskjole med sort bærekrave, formentlig malet af svenskeren A. Bergius¹⁾, der virkede her i Danmark i mange år. Billedet har en særlig interesse derved, at det i en tid, der næsten udelukkende malede behagesyge kvinder i selskabsskrud og nedringede silkekjoler, for en gangs skyld viser os, hvordan en kvinde gik klædt til hverdags i tøj, der var omsyet flere gange, og det såvist ikke af nogen pariserskrædder, men af en jævn landsbysyrske, som har vendt og drejet stoffet for at få anvendt de forskellige tøjrester. Resultatet er smagløst, men billedet velgørende troværdigt. Går man ud fra frisuren, der kun var på mode få år omkring 1770, harmonerer billedet ikke med nogen af priorindernes alder. Man

¹⁾ Denne tilskrivelse skyldes museumsdirektør O. Andrup.

kunne ellers godt tænke sig det levende og fornøjelige menneske forestå en flok levelystne kvinder. Men når man betænker, at Bergius' fleste uofficielle danske portrætter er blevet til i 80erne, og at et menneske, der har så lidt sans for sit ydre, som kjolen tyder på, rimeligvis ikke har været interesseret i at være up to date, hvad frisuren angår, ja, så er der intet i vejen for at gætte på priorinden Armgard Sophie Lerche (1736—97), der tiltrådte i 1779. Men som sagt, det er kun gætteværk.

Klosteret ejer kun få malerier af værd udover portrætsamlingen. Riddersalens fornemste stykke er „*Skattens Mønt*“ [fig. 21], sandsynligvis malet efter midten af det 17. århundrede. Det nævnes først i 1867 i Vilh. Skeels fortegnelse, men må formodes at have hængt her betydeligt længere. Billedet er usigneret, men tanken har kredset om hamburgereren Heinrich Dittmers som dets mulige ophavsmand. Han virkede i Danmark 1667—77 og var en yndet portrætmaler. De fleste af hans arbejder hænger i landets kirker i form af epitafier, i Roskilde Domkirke f. eks. hans Frederik III på lit de parade. At det har været en dygtig maler, der har fremstillet den livfulde scene mellem den myndige Kristus og en gruppe af skriftkloge, er der ingen tvivl om. Man ser tydeligt, at primus motor i den farisæiske aktion er midterfiguren, som med et svedent udtryk rækker mønten frem i håb om at sætte Kristus tilvægs. De øvrige gubber synes mere sagligt optagne af problemet, oldingen til højre prøver endda at granske sagen i den hellige skrift for at finde svage punkter i svaret. Også kompositionelt står Kristus ene mod modstandernes gruppe, der trænger ham langt til venstre for billedets midte. Der lyser meget af den Rubens-Jordaenske farveglæde og fryd ved lysets spil i kostbare stoffer ud af billedet, men ikke tilstrækkeligt af disse flamske maleres overlegne mesterskab, til at man turde vove en tilskrivning inden for de kunstneriske hovedcentre. Dertil er der for meget »provins« over billedet, og Danmark var dengang provinsiel i kulturel henseende. Men da danske kunstnere i det 17. århundrede, så snart det gjaldt større frie kompositioner, i vid udstrækning levede »af rov«, er det naturligt at søge, om ikke et direkte forlæg så dog et forbillede blandt de store mestre, der havde efterlignere i alle lande. Bobé skriver i 1899, at billedet menes malet af Ditt-

Fig. 20. Ubekendt dame fra c. 1770. 72×54 cm.

Fig. 21. Ubekendt maler: Skattens Mønt.
150 × 194 cm.

mers efter Jordaens, men mig bekendt har Jordaens aldrig behandlet dette emne. I foliantens stærkt forvanskede hebraiske tekst kan man med *megen* god vilje læse ordet »Jordan« (med latinske bogstaver, pudsigt nok også et sted i teksten med hebraiske bogstaver, men der kan det jo være floden, der menes). Jeg tænker, det er denne dristige tydning, der har forledt til den næppe holdbare tilskrivning af originalen til Jordaens. Gennemgår man derimod forgængeren Rubens' oeuvre, ser man, hvor tæt op ad vor hans fremstilling af »Skattens Mønt« ligger (udført 1621, nu i San Francisco), uden at der dog er tale om en kopi. Fra Italiens senrenæssance, hvor det blev mode at male den slags religiøse »konversationsstykker« i naturlig størrelse og med personerne i halv eller trekvart figur, overførtes denne type til de nederlandske barokmalere. Afskæringen ved eller over knæet giver figurerne en vis pondus, som netop må have tiltrukket barokkens malere. Vort maleris Kristusfigur med den oprakte venstre

Fig. 22. Efter stik af et maleri af Rubens: Dronning Tomyris' hævn over kong Cyrus.
124 × 138 cm.

hånd og farisæergruppen er ikke nogen slavisk gengivelse af Rubens-billedet, dog minder den guldmorsklædte skaldede skriftkloges træk så stærkt om vor, at man næsten ville tro, de havde haft samme model, idet der kan have være et tredie, nu forsvundet billede som mellemed. At Kristus hos Rubens står til højre, ikke til venstre for de skriftkloge, kan lige så godt være et indicium som et modbevis, når det drejer sig om et kopi-forhold, idet malerne uden for kunstcentrene i regelen måtte nøjes med gengivelser af de store mestre i kobberstik, hvor billedet ses modvendt. Der findes da også ganske rigtig et af L. Vorsterman i 1621 udført stik efter Rubens' fremstilling. Her er den skaldede gamling i det gyldne skrud endda tydeligere beslægtet med vor.

Endnu mere i den kunstneriske kulturs yderkant står maleriet over indgangen til kapelgangen, der må være malet omkring 1700. Det gengiver Herodots sagn om *perserkongen Cyrus*¹⁾ [fig. 22], som blev slået af

¹⁾ Denne oplysning skylder jeg museumsdirektør Leo Svane.

massageternes dronning Tomyris. Hun lod ham dræbe og hans afhugne hovede kaste i et kar med blod, for at han kunne »mætte sig med blod, som han så længe havde tørstet efter«. Der er elementer i billedets komposition og enkeltheder — f. eks. den klassisk tænkte nøgne slave — som man ikke rigtig kan få til at rime sammen med den noget grove håndværksmæssige malemåde. Igen er det den store flamlænder, vi må henvende os til for at finde udgangspunktet. Det viser sig nemlig, at vort billede ligger så nær op ad et maleri af Rubens fra 1617, som nu ejes af Lord Darnley, Cobham House, at man nærmer sig begrebet kopi. Og ved at gennemgå de kobberstik, som under opsyn af Rubens selv udføres efter hans malerier, finder man frem til det forlæg, maleren af klosterets billede har fulgt i så godt som alle enkeltheder. Det viser sig at være et stik af P. Pontius udført i 1630, et brillant og festligt blad. Men da det ikke stemmer helt overens med Cobham-billedet, må der have foreligget et nu ukendt, senere maleri fra Rubens' hånd af samme emne. De afvigelser fra Cobham-billedet, man var tilbøjelig til at laste vor kopist for, såsom det stilistisk meningsløse middelalderlige hovedtøj, dronningens ledsagerinde bærer, og isoleringen af kvindernes gruppe fra det lineære sammenspil med mændenes gruppe, som gør sig så smukt gældende i originalen, viser sig alle at stamme fra kobberstikket. De er her dog langt mindre outrerede. Det er lærerigt at se, hvordan tilsyneladende ubetydelige forskydninger i kompositionen kan ødelægge de rytmiske funktioner i et billede. At vor maler aldrig har set originalen, ses tydeligt deraf, at der ikke er fjerneste lighed mellem de rubenske festorgier af farver og vort billedes køligt reservede, noget melede og tørre kolorit, som står på overgangen til rokokkens mere afdæmpede farvevalg uden i nogen måde at nå dens forfinelse.

At et barokbillede af denne art — og det gælder både forbilledet og kopien — ikke gør sig den fjerneste umage for at skabe en tidskolorit, kan ikke undre. Når man på malerier af bibelske, antikke eller mytologiske emner anbragte en turban på en af figurernes hoveder, mente man at have betalt sin tribut til den orientalske lokalkolorit. På dette billede er det den mavesvære hofmand lige bag slaven, der repræsenterer det orientalske element. Morsomt nok findes der et andet maleri af Rubens (i Kassel), som fremstiller en orientaler i nøjagtig samme dragt og lignende stilling. Rimeligvis har det været en dragtstudie til hofmanden.

Indfældet i panelet over riddersalens indgang, altså anbragt kort efter klosterets stiftelse, hvad også arkivet ved at berette om (jvnf. Bobé), findes et *stilleben* med frugter, blomster, fade m. m., alt i overnaturlig størrelse og anbragt på et bord med svært brysselertæppe i tunge folder. Det angives malet i 1705 af den københavnske maler Fridrich Holm, men ligger tæt op ad de mange lignende »nature mortar«, vi kender fra Nederlandene i 1600-tallet, særligt fra Willem Kalfs hånd. Da Frd. Holm alene i

eet år beskæftigede ti »karle«, er det jo ikke overbevisende sandsynligt, at den ellers så alsidige maler selv har været mester for vort billede.

Riddersalens loft udgøres af 56 malerier fremstillende bibelhistorien fra A til Z. De må skyldes en 3—4 forskellige malere, hvoraf dog ingen er nedsteget direkte fra Parnasset. Kuriositeten er deres eneste berettigelse. At man ikke altid har set så kritisk på denne »bibelhistorie«, ses af det andetsteds i denne bog omtalte faktum, at bevarelsen af riddersalens eksistens som »sal« faktisk skyldes dette makværk, idet man ikke ville splitte dem ad. Utænkeligt er det ikke, at den sidste fjerdedel af lofts-maleriet skyldes samme hånd som Cyrus-billedet.

I trapperummet hænger to af de såkaldte „*Quodlibet*“ malerier, hvor-med menes samlede fremstillinger af en og samme slags brugsgenstande, det være sig musikinstrumenter eller som i dette tilfælde jagttrekvisitter. Tricket i denne slags billeder er at male tingene, som var de ophængt på selve væggen. På vore malerier skal altså den grå baggrund illudere som virkelig væg, hvad rigtignok rammen står i vejen for. At billederne har mere kulturhistorisk end kunsthistorisk værd er givet, men det er unægteligt fornøjeligt at fordybe sig i deres enkeltheder: bure med lokkefugle, hætter til at anbringe over jagtfalkens hovede før det tidspunkt, hvor den sendes til vejrs, krudthorn, rigt udstyrede jagttasker o. m. m.

De to *lejrscener* i stueetagens flisegang er udløbere af de scenerier, Ph. Wouwerman yndede. Selv dennes kendte hvide hest midt i billedet figurerer på det ene af malerierne. Men selv om vor kunstner har lært hos de store hollændere, gælder det gamle ord dog også om ham: Hvad nytter det at sende et æsel til Rom, det bliver dog aldrig andet end et æsel. Billederne hænger med rette i trapperummets tusmørke.

De *nyere malerier* i kaffestuen, der fastholder klosterkomplekset fra tiden før hovedfløjens ombygning, taler for sig selv og behøver ikke at omtales her.

Sin interessanteste skat ejer klosteret i sine tekstiler, som opbevares i et rigt udskåret renæssanceskab, og hvoraf nogle har en alder af snart 300 år. De falder i tre grupper: broderede tæpper, dåbskjoler og den smukke *messehagel* fra c. 1700. Den er af fløjl, kantet med sølvgaloner, og viser den korsfæstede broderet i relief med sølvtråd. Korset står på en grøn bakketop, hvorpå man ser Adams hovedskal og korslagte ben. Messehagelen er nu ophængt i et af kapellets vitriner og bruges kun ved særlig højtidelige lejligheder.

Dåbskjolerne skulle jo ikke synes strengt nødvendige rekvisitter i et kloster, men samlingen er sandsynligvis efterladt af en eller flere konventualinder. Hovedparten af dem er tydeligvis omsyede af de voksnes aflagte festdragter, ja, man kan på en af dem endda se, at et oprindeligt påsyet mønster er sprættet af. De fleste af dem står vor tids florlette dåbsdragter fjernt. Man finder det både trist og lidt barbarisk, at den lille

Fig. 23. Broderet silketæppe fra c. 1652.
197 × 199 cm.

menneskeunge på sit første spæde skridt ind i samfundet skulle iføres mørkt fløjl eller stive kradsende sølv- og guldmorshætter. Men de små stakler var jo i forvejen snæret ind i svøb, som berøvede dem enhver bevægelsesfrihed, så lidt mere eller mindre ubekvemmelighed har måske ikke afficeret deres tålmod.

Af størst kunstnerisk interesse er de to store *broderede tæpper*, som må have været beregnet til at dække bord eller seng. Det ene [fig. 23] er broderet i brogede farver på resedafarvet taft og kantet med frynser, det andet i rødt og gult på hvidt lærred med udtunget bort. Begge hører til de kendte typer af tæpper, hvoraf der endnu findes eksemplarer i museer og på herregårde. Silketæppet, der er næsten to meter i kvadrat, er oversået med tilsyneladende let henkastede og dog symmetrisk ordnede blomster, alle af indenlandske arter. Den prægtige bort og de indre hjørner består hovedsagelig af sydfrugter, som næppe alle har været syersken kendt af selvsyn, i hvert af hjørnerne sidder yderligere en papegøje. Borten har en så fast dekorativ rejsning, at den må formodes at stamme fra de store kunstcentre. I tæppets midte pranger navnet: »Jomfrv Anna Catarina Krag«, og årstal: »Anno 1652« omkring det fædrene og mødrene våben, Niels Krags og Jytte Høegs. At kragerne i våbenet er grønne, skyldes uhold-

Fig. 24. Broderet lærredstæppe fra c. 1650.

307 × 199 cm.

barheden af den sorte silke. Den er forsvundet fra næsten alle samtidige broderier. Jomfru Anna (1616—87) var søster til den fra statsomvæltningen kendte rigsråd Otte Krag. Hun blev først gift som 46-årig med Baron Rudolf Abr. Putbus (Podebusk) til Kørup. Da årstallet altså ligger 10 år forud for bryllupsåret, har man¹⁾ gættet på, at det kunne tyde på et planlagt men atter opgivet giftermål. Men da moderen Jytte Høegs eget tæppe, som findes i Odense Folkemuseum, har samme dato, kan broderier af den art jo ikke naturnødvendigt tydes som bryllupstæpper. Man har ingen garanti for, at Anna Catarina selv har syet sit tæppe, den slags arbejder overlod man ofte til sine undergivne. Hvem der end er mester derfor, så har det været en øvet syerske med afgjort kunstnerisk sans.

Tæppet i Odense svarer ellers snarere til klosterets lærredstæppe [fig. 24]. Dette, der hverken har navn eller våben²⁾, er syet med rød og gul silke i store, ind i hverandre gribende cirkelkranse, der hver indeholder blomster, fugle eller pattedyr. Selvfølgelig er disse, til dels eksotiske dyr — ja, selv en enhjørning er kommet med — syet efter forlæg. Såvidt man kan skønne stammer de fra forskellige kilder. Blomster og frugter er landets egne. Man finder deriblandt en martagonlilje, som synes at have været en yndet haveblomst i de tider, og som vi morsomt nok endnu har nogle få vildtvoksende rester af i klosterhavens lund. Den tungede bort består af stiliserede plantemotiver. Broderiet er ikke gjort med samme mesterskab som silketæppet, men bærer dog ligesom dette vidne om den høje standard, broderekunsten har haft herhjemme i det 17. århundrede. Forklaringen på, hvordan disse to tæpper har fundet vej til klosteret, ligger nær, idet Anna Catarinas brødersøn Niels Krag til Voldbjerg og Egeskov var gift med klosterets patronesse Sophie Juel, Margrethe Ulfelds datter. Da Sophie Juels interesse for klosteret ikke synes overvældende, kan det være, at tæppet først er fulgt hertil med hendes datter Sophie Hedevig Krag, der i 1732 flyttede ind i klosteret som konventualinde.

Hvis det er lykkedes mig med denne gennemgang ikke blot hos klosterets nuværende og kommende beboere at vække interesse for dets kunstsamling og for de gæve mænd og kvinder, som har skabt og værnet om institutionen, men også at gøre offentligheden opmærksom på, hvilke værdier Roskilde By i sit gamle kloster ejer og bør hæge om, har jeg nået det mål, jeg foresatte mig fra den dag, jeg fik fodfæste indenfor murene, men først nu har haft lejlighed til at virkeliggøre.

INGEBORG BUHL.

April 1949.

¹⁾ Georg Garde: To broderede tæpper fra 17. årh. i R. a. J., Håndarbejdets Fremme, 15. årg., I.

²⁾ Da tæppet er øget ubehændigt sammen på midten, kan det ikke ses, om det manglende midterstykke har haft navn og våben.